

**СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРАЛ,  
ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР, ХЭЛТЭС, АГЕНТЛАГ, СУМДЫН  
2022 ОНЫ 08 ДУГААР САРЫН АЖЛЫН МЭДЭЭ**

2022.09.02

Сүхбаатар сум

**Нэг. Удирдлага, зохион байгуулалтын хүрээнд:**

**Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын уйл ажиллагааны талаар:**

Ардын хувьсгалын түүхт 100, 101, жилийн ойн үндэсний их баяр наадмаар Сэлэнгэ аймгаас Цагааннуур сумын харьяат Алдар спорт хороо, "Таван хан" дэвжээний бөх Баярсайханы Орхонбаяр ес даван үзүүрлэж, Монгол Улсын Арслан цол хүртсэн.

Сэлэнгэ нутгийн түүхэнд Бохой хэмээх Данзан арслангаас хойш 88 жилийн дараа, Г.Эрхэмбаяр аварга арслан цол авсан байдаг бол үүнээс хойш 11 жилийн дараа дахин улсын арслан цолтон төрсөн юм.

Сэлэнгэ аймгийн Цагааннуур сумын харьяат Алдар спорт хороо, "Таван хан" дэвжээний бөх Баярсайханы Орхонбаярын Монгол Улсын Арслан цолны мялаалга наадмыг Сэлэнгэчүүд 2022 оны 08 дугаар сарын 05-ны өдөр аймгийн төв Сүхбаатар хотноо зохион байгуулж хүндэтгэл үзүүллээ.

Мялаалга наадмын хүрээнд 3 насны морь уралдаж, үндэсний сурын харваа, 128 бөхийн барилдаан, үдшийн цэнгүүний арга хэмжээ зохион байгуулагдлаа.

Сэлэнгэ нутгийнхан шинэхэн арслан Б.Орхонбаярт 500 толгой хонь, Ланд-300 автомашин, 3 өрөө байр бэлэглэсэн бол УИХ-ын гишүүн Д.Өнөрболор 4 өрөө байр, Т.Өсөх-Ирээдүй багшийн хамт Бүгд Найрамдах Солонгос Улсад аялах эрхийн бичгээр шагналаа.

Мялаалга наадмын хүчит бөхийн барилдаанд Монгол Улсын арслан Ц.Содномдорж түрүүлж, Монгол Улсын гарыд М.Бадарч үзүүрлэлээ.

Монгол Улсын шадар сайд С.Амарсайхан, ХХААХҮ-ын сайд З.Мэндсайхан нар хөдөө аж ахуйн салбарын 2022-2023 оны өвөлжилт, хаваржилтын бэлтгэл ажлын хүрээнд аймаг, нийслэлийн удирдлагуудтай цахим уулзалт зохион байгуулж мэдээлэл солилцлоо. Уулзалтад аймгийн Засаг дарга Н.Лхагвадорж, аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын хэлтсийн дарга Я.Мөрөн, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газрын дарга Б.Мөнхтөр, Мал эмнэлгийн газрын дарга С.Ариунтөгс болон холбогдох мэргэжилтнүүд оролцлоо.

Уулзалтын хүрээнд аймгийн Засаг даргын зүгээс дараах саналуудыг онцгой анхаарч шийдвэрлэж өгөх хүсэлтийг гаргалаа. Үүнд:

- Хөдөө аж ахуйн салбарын ургац хураалтын ажлууд эхэлж байгаатай холбогдуулан шатахуун, дизель түлшний хүрэлцээ хангамжийн асуудлыг нэн яаралтай шийдвэрлэх,
- Ургац хураалтыг богино хугацаанд хурдан шуурхай зохион байгуулахад хүн хүчний дутагдал үүсэхээр байгаа тул оюутан, цэрэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг ажиллуулах тал дээр анхаарч хамтарч ажиллах,
- Аймгийн хэмжээнд ургац хураалтаас өмнө засварлах шаардлагатай байгаа зарим ургацын зам, гүүрний засварын ажилд онцгойлон анхаарах,
- Хүнсний ногоочдод Улаанбаатар, Дархан-Уул, Орхон аймагт ногоогоо худалдаалах боломж нөхцөлийг бүрдүүлж зах зээлийн дэмжлэг үзүүлэх,

- Тариалангийн бүс нутгийн малын тоог бууруулж, мал, махны борлуулалтыг сайжруулах үүднээс тариалангийн бүс нутгаас Нийслэлийн хүн амыг мах, махан бүтээгдэхүүнээр хангах, бөөнөөр худалдаалах, зах худалдааны төвүүдэд борлуулах асуудлуудыг шийдвэрлэж өгөх саналыг гаргалаа.

Сэлэнгэ аймаг Улсын хэрэгцээт үр тарианы 50, төмсний 28, хүнсний ногооны 30 хувийг дангаараа үйлдвэрлэдэг тариалангийн аймаг юм. Энэ жилийн хаврын тариалалтад үр тарианы 304 аж ахуйн нэгж, 199 иргэн, төмс, хүнсний ногооны 33 аж ахуйн нэгж, 2251 иргэн 204 мян.га талбайд тариалалт хийснээс улаанбуудай 129.3 мян.га, арвай 693 мян.га, овьёос 5 мян.га, гурвалжин будаа 1175 мян.га, тэжээлийн ургамал 15.1 мян.га, тосны ургамал 47.7 мян.га, төмс 2.1 мян.га, хүнсний ногоо 2.8 мян.га талбайд тариалж, 102.2 мян.га талбайд химийн болон механик уринш боловсруулалтыг хийсэн. Энэ намрын ургац хураалтад ажиллах техникийн бэлэн байдлын бэлтгэл 70 хувьтай явагдаж байна.

Хүнсний ногооны эртийн ургацыг 07 дугаар сарын 15-ны өдрөөс хурааж эхэлснээр Зүүнбүрэн, Мандал, Баянгол, Сайхан, Шаамар, Орхон, Жавхлант, Баруунбүрэн сумдын ногоочид хүнсний ногоогоо зах зээлд гарган өнөөдрийн байдлаар 1370.5 тн төмс, 2289 тн хүнсний ногоог худалдан борлуулсан мэдээтэй байна.

Аймгийн хэмжээнд газар тариалан, төмс хүнсний ногооны тариалалтын чиглэлээр нийт 371 иргэн аж ахуйн нэгжид 18.0 тэрбум төгрөгийн зээлийг арилжааны банкнуудаар дамжуулан олгож үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлсэн.

Аймгийн хэмжээнд 2022-2023 оны өвөл, хавар 1.8 сая толгой мал өвөлжих урьдчилсан мэдээтэй байгаа бол аймаг, сумын өвс, тэжээлийн аюулгүйн нөөцөд 1510 тн өвс, 710 тн тэжээлийг бэлтгэхээр ажиллаж байна.

Манай аймгийн тухайд аймгийн Засаг даргын “2022-2023 оны өвөлжилтийн бэлтгэл хангах зарим арга хэмжээний тухай” 02 тоот албан даалгавар гарч аймгийн хэмжээнд бүх аж ахуйн нэгж албан даалгаврыг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Албан даалгаврын хэрэгжилт болоод сум орон нутгаас авч хэрэгжүүлж байгаа ажилтай Засаг дарга Н.Лхагвадорж газар дээр нь танилцаж сумдад ажилласаар байна.

Энэ асуудлын хүрээнд аймгийн Засаг дарга 17 сум 6 тосгоны дулаан хангамж үйлдвэрлэгч 15 аж ахуйн нэгжийн дарга эрхлэгч нартай уулзаж тулгамдаж буй асуудлыг сонсон, гарц гаргалгааг шийдвэрлэлээ. Уулзалтын хүрээнд дулаан ханган нийлүүлэгч байгууллагуудыг яаралтай алдаа дутагдлаа засахыг анхааруулж боломжгүй тохиолдолд дараагийн байгууллага нийлүүлэгчээр орох боломжтойг сануулав. Энэ үеэр аймгийн Засаг дарга сэтгэлтэй ажиллах хэрэгтэй онцгойлон анхааруулж цаашид “хөлдөөхгүй, халаахгүй” гэсэн зарчимтай ажиллаж байгаа аж ахуйн нэгжүүдтэй хамтран ажиллахгүй гэдгийг мэдэгдээд Зүүнбүрэн сумын дулаан хангагч “Монжим” ХХК-ийг гэрээг цуцалж байгааг мэдэгдлээ.

Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд З.Мэндсайхан, Газар тариалангийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга Д.Есөн-Эрдэнэ, ахлах шинжээч Б.Одонхүү, Хөдөө аж ахуйг дэмжих сан, Монголын тариаланчдын үндэсний холбооны төлөөлөл багтсан ажлын хэсэг манай аймгийн Цагааннуур, Жавхлант суманд ажиллаж тариаланчдын төлөөлөлтэй уулзлаа. Салбарын сайдаар ахлуулсан томилолтын баг буудайн үнэ, борлуулалт, лабораторийн шинжилгээ, ажиллах хүчин, тариан талбайг хашаажуулах, салбарт шаардлагатай хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, буудайн үр үйлдвэрлэл, гурилын үйлдвэрлэл болон экспортын боломж, хөнгөлөлттэй зээл

олголтыг тогтвржуулах, хүнсний ногооны агуулах, борлуулалт зэрэг өргөн хүрээнд тариаланчидтай ярилцаж, харилцан санал солилцлоо.

Манай аймгийн аж үйлдвэрлэлийн гол бүс болох Сайхан суманд “Эдийн засгийн форум” 2022 арга хэмжээ боллоо. Эдийн засгийн форумд аймгийн Засаг дарга Н.Лхагвадорж болон холбогдох албаны хүмүүс оролцож Сэлэнгэ аймаг болоод Сайхан сумын эдийн засгийн хөгжлийн талаар харилцан ярилцлаа. Аймгийн Засаг дарга Н.Лхагвадорж Сайхан сум Хөтөл хотын тухайд бид бүсчилсэн хөгжлийн бодлого барьж ажиллаж байна. Сайхан бол манай баруун таван сумын зангилаа газар, Хөтөл хотод Хөвсгөл, Булган, Орхон, Дархан-Уул гээд том зах зээл харагдаж байна. Бидний зүгээс цаашдаа Сайхан сумыг 40,50 мянган хүн амтай, мөн барилгын материалын суурь бааз болсон томоохон суурин газар болгон хөгжүүлэхийг зорьж, аймгаас бүх талаар дэмжиж хамтран ажиллах болно.

Уг арга хэмжээний хүрээнд аймгийн Засаг дарга Н.Лхагвадорж “Хөтөл цемент шохой” ТӨХК-ий гүйцэтгэх захирал Л.Наранбаатартай “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг хамтран хэрэгжүүлэх санамж бичигт гарын үсэг зурлаа.

Аймгийн Засаг дарга Н.Лхагвадорж Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Жэжу мужийн дарга, албаны бусад төлөөллийг хүлээн авч уулзан санал солилцлоо. Манай аймгийн зүгээс Хөдөө аж ахуй, газар тариалан, загас үржүүлэг, аялал жуулчлалын чиглэлээр хамтран ажиллах саналыг илэрхийлэв.

Тус мужтай манай аймаг боловсролын салбарт амжилттай хамтран ажиллаж байна. Жэжу мужийн төлөөлөгчид Сэлэнгэ аймагтай бүх талаар хамтран ажиллахад бэлэн байна гэдгээ уулзалтын үеэр илэрхийллээ.

2022-2023 оны өвөлжилт, хаваржилтын бэлтгэл ажлын хүрээнд аймгийн Засаг дарга Н.Лхагвадорж Алтанбулаг, Мандал, Сайхан, Түшиг, Зүүнбүрэн, Цагааннуур сумдад ажиллалаа. Тэрээр дээрх сумдын чиглэлд шинээр барьж байгаа замын ажил болон тус сумдын халаалт дулааны үйл ажиллагаатай танилцаж, улс, аймаг, сумын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэж буй барилга байгууламж, сургууль, цэцэрлэг, эмнэлгийн барилга, засварын гүйцэтгэлтэй биечлэн танилцаад хөрөнгө оруулалтын бүх ажлын гүйцэтгэлд онцгой анхаарч хяналттай, чанартай хийлгэх ёстой гэдгийг тодотгон хэллээ.

Мөн аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт хийгдэж байгаа сантехникийн засварын ажил, “Сэлэнгэ Энерго” ОНӨААТҮГ-ын их засварын явц байдалтай танилцаж холбогдох байгууллагуудад үүрэг чиглэл өглөө.

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэж байгаа 2,5 тэрбум төгрөгийн сантехникийн засварын ажлыг “Ноён өндөр констракшн” ХХК гүйцэтгэж байна. Нэгдсэн эмнэлгийн засвартай холбоотойгоор аймгийн Засаг даргаас гүйцэтгэгч, захиалагч аль аль нь тооцоо судалгаанд тулгуурлан бодит үр дүнг гаргаж ажиллахыг үүрэг болгоод, энэ ажлын гүйцэтгэл хамгийн сайн байж үйлчлүүлэгчид үр шимийг нь хүртэх учиртай гэдгийг онцлон тэмдэглэлээ.

“Сэлэнгэ Энерго” ОНӨААТҮГ-ын засвар төлөвлөгөөт хугацаандаа явагдаж, халаалтыг цаг хугацаандаа өгөхөөр ажиллаж байна.

Аймгийн Засаг даргын зүгээс уг байгууллагыг онцгой анхаарч байгаагаа тодотгоод, хэвтэн эмчлүүлж байгаа хүмүүс дулаахан тав тухтай орчинд эмчилгээ тодотгоод, хэвтэн эмчлүүлж байгаа хүмүүс дулаахан тав тухтай орчинд эмчилгээ авах ёстой. Халаалт дулаан авч байгаа нийт хэрэглэгчид маань үйлчилгээгээ авах ёстой. Халаалт дулаан авч байгаа нийт хэрэглэгчид маань үйлчилгээндээ сэтгэл хангалийн байж чадвал та бидний ажлын үр дүн гарч байна гэсэн

үг, бидний эцсийн зорилго дулаан авч байгаа хэрэглэгчдийг тэнээс салгаж, сэтгэл ханамжийг нэмэгдүүлэх юм. Тиймээс засвар үйлчилгээний ажлуудыг цаг хугацаанд нь бүрэн хийж дуусган халаалт дулааныг цаг нь эхлүүлэхийг анхаарууллаа.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн ивээл дор зохион байгуулагдсан Батлан хамгаалахын сайдын нэрэмжит Улсын аварга шалгаруулах “Дөл-2022” цэрэг-спортын цогцолбор тэмцээнд манай аймгийн “Сүлд” тасгийнхан амжилттай оролцлоо.

Цогцолбор тэмцээний нэг төрөл болох ханын сонини уралдааны тэргүүн байранд “Сүлд” тасгийн сурагч А.Мөнхтөр, Мишээл нар шалгарч шагналаа Батлан хамгаалахын сайдаас гардан авлаа. Сурагчдын эх орныхоо тусгаар тогтол, бүрэн эрхт байдал, Монгол бахархал, өв соёлыг бийрээр дүрслэн буулгасан ханын сонинуудыг үзэгчдэд дэлгэж толилуулсанд эцэг, эхчүүд талархаж байв.

Энэ үеэр үзэгчдийн талархлыг хүлээсэн шагнал хүртээсэн нь “Дөл-2022” цэрэг-спортын тэмцээнд баг тамирчдаа зөв удирдан чиглүүлж, манлайлсан зарим тасгийн захирагч наарт Үндэсний Батлан хамгаалах сургуульд суралцах урилга байв. УБХИС-д суралцах урилгаар Сэлэнгэ аймгийн тасгийн захирагч Б.Тэмүүжин шагнагдаж урилтыг УБХИС-ийн захирал, бригадын генерал П.Жаргалан гардуулан өглөө.

Мөн соёлтой цэвэр нямбай тасгаар “Сүлд” тасгийн бүрэлдэхүүн шалгарлаа.

Монголын Ахмадын холбооны шилдгийн шилдэг өргөмжлөлт Сэлэнгийн ахмадын хорооны төлөөлөгчид Байгалийн Олон Улсын анхдуугаар симпозиумд оролцлоо. Энэ симпозиумыг ОХУ-ын Ахмадын холбоо, Буриадын Ахмадын холбоо хамтран “Өндөр настны урт наслахын арга ухаан” сэдвийн хүрээнд ахмад настнуудыг нийгмийн амьдралд оролцоход ижил тэгш боломж олгох замаар идэвхтэй урт наслалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч /субъект/ талуудын хоорондын харилцааг хангах, ахмад настнуудын идэвхийг дээшлүүлэх, системтэй шийдлүүдийг нэгтгэх, ахмад настнуудын сайн дурын үйл ажиллагааны сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулах, нэвтрүүлэх, Буриад улс болон бусад бүс нутгийн нутаг дэвсгэр дээрх үйл ажиллагаанд шинэ арга барил нэвтрүүлэх зорилготой зохион байгууллаа.

#### **Аймгийн Онцгой комиссын үйл ажиллагааны талаар:**

Аймгийн Онцгой комиссын даргаас хийж хэрэгжүүлэх ажил, арга хэмжээний талаар өгсөн үүрэг чиглэл, мэргэжлийн байгууллагуудаас хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, нөхцөл байдлын мэдээллийг хүлээн авч холбогдох шийдвэрийг гаргаж, сумдын Онцгой комиссын дарга наарт үүрэг чиглэл хүргүүлж, хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

Аймгийн Онцгой комиссын даргаас хийж хэрэгжүүлэх ажил, арга хэмжээний талаар өгсөн үүрэг чиглэл, мэргэжлийн байгууллагуудаас хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, нөхцөл байдлын мэдээллийг хүлээн авч холбогдох шийдвэрийг гаргаж, сумдын Онцгой комиссын дарга наарт үүрэг чиглэл хүргүүлж, хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

Шуурхай штабын 70363684, 70360119 дугаарын утсанд мэдээлэл хүлээн авч ажиллаж байна.

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын цахим хуудас болон Онцгой байдлын газрын цахим пэйж хуудсанд Онцгой байдлын газар, “Дэлхийн Зөн Монгол” Олон Улсын байгуулагатай хамтран “Яагаад амны хаалт зүүх ёстой вэ?”, “Гараа яагаад угаах ёстой вэ?”, “Хамтын хүчээр халдвараас сэргийлье”, “Ковидгүй Сэлэнгийн төлөө” шторк, аймгийн Онцгой комиссын мэдээ, мэдээллийг байршуулж, 120 хандалт авсан.

Аймгийн хэмжээнд коронавируст халдварт /Ковид-19/-ын цар тахлын I давлагаанд 217, II давлагаанд 4849, III давлагаанд 13783, IV давлагаанд 9980 нийт 28829 тохиолдолд батлагдаж 2022 оны 08 дугаар сарын байдлаар 28734 иргэн здгэрч, 62 хүн

нас барсан. 08 дугаар сард байдлаар коронавируст халдварт /ковид-19/-ын 935 тохиолдол шинээр бүртгэгдэж, 1016 хүн эдгэрч, 0 нас барагт бүртгэгдсэн.

Сэлэнгэ аймагт 28829 тохиолдол батлагдсанаас ойрын хавьтад 11846, дам хавьтад 5707, нийт 17553 ойрын болон дам хавьтад тогтоогдож байна.

Дархлаажуулалтад өссөн дүнгээр I тун 70473, II тун 66438, III тун 37462, IV тун 7216 тус тус хийгдээд байна.

#### Онцгой байдлын ажил үйлчилгээний талаар:

Тайлант хугацаанд объектын гал түймрийн 7, аврах ажиллагааны 1 нийт 8 гамшиг осол, гал түймрийн дуудлагаар гарч б иргэний амь насыг авран хамгаалж ажиллалаа.

Урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр зохион байгуулсан гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтаар шалгавал зохих 51 барилга байгууламжаас 51 барилга байгууламж буюу 100 хувь хамрагдаж, төлөвлөгөөт хяналт шалгалтаар илрүүлсэн 299 зөрчлийн 227 зөрчил дутагдал буюу 75,9 хувийг нь арилгуулав.

Онцгой байдлын ерөнхий газрын даргын баталсан "Их, дээд сургууль, коллеж, Ерөнхий боловсролын сургуулидын оюутан, сурагчдын дотуур барилга байгууламж"-д Гамшгаас хамгаалах болон Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, стандарт, норм, нормативын баримтын бичгийн хэрэгжилтийг хангуулах төлөвлөгөөт болон гүйцэтгэлийн хяналтын шалгалтын удирдамжийн дагуу аймгийн хэмжээнд байрладаг Коллеж, Ерөнхий боловсролын сургууль, Цэцэрлэг, дотуур байр зэрэг гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтыг Коронавируст халдварт (Ковид-19)-ын халдварт хамгааллын дэглэмийг мөрдлөг болгон зохион байгуулж, Сүхбаатар, Баянгол, Мандал, Сайхан, Ерөө зэрэг суманд үйл ажиллагаа явуулж буй 36 аж ахуйн нэгж байгууллагын 36 объектод 216 зөрчил илрүүлж 5 зөрчлийг газар дээр нь арилгуулан, бусад зөрчлийг арилгуулахаар гамшгаас хамгаалах болон гал түймрийн улсын хяналтын байцаагчийн заавал биелүүлэх албан шаардлага 26, албан мэдэгдэл 8 үйлдэн хэрэгжилтийг хангуулахаар ажилласан.

Гүйцэтгэлийн хяналт шалгалтаар өмнө хийгдсэн төлөвлөгөөт хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчлийг арилгуулахаар өгөгдсөн эрх зүйн бичигт заагдсан зөрчлийг арилсан эсэх талаар газар дээр нь шалгаж ажилласан

Хяналт шалгалтын ажлын мэдээг нэгтгэсэн дүн:

Объектын тоо	Зөрчил		Захиргааны арга хэмжээ		Заавал биелүүлэх албан шаардлагын тоо	Албан мэдэгдлийн тоо	Таницуулгын тоо	Ажиллагаа зогсох тогтолын тоо	Сургалт, дадлага, зааварчилгааны тоо, хүн/цаг	Хэвлэл мэдээлээр сурталчилсан тоо
	Илрүүлсэн зөрчлийн тоо	Шалгалтын явцад арилгуулсан зөрчлийн тоо	Арга хэмжээ авагдсан субъектын тоо	Торгуулийн хэмжээ /төгрөгөөр/						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
87	10	389	-	-	61	24	-	-	138 ажилтан 1 цаг лекц	2

6 байгууллагаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг зохион байгуулж зөрчлийг арилгасан 4 объектод ажлын байрны галын аюулгүй байдлын дүгнэлт олгож 60,000 төгрөг, төрийн болон төрийн бус аж ахуйн нэгж байгууллагаас ирүүлсэн барилга байгууламжийн 4 ажлын зургийг хянаж Онцгой байдлын газрын даргаар баталгаажуулан дүгнэлт гаргаж холбогдох байгууллагад хүргүүлэн 200,000 төгрөгийн хураамжийг тус тус аймгийн төрийн сангийн дансанд тушаалгаж ажилласан.

#### **Мэргэжлийн хяналтын үйл ажиллагааны талаар:**

Хичээлийн шинэ жил эхлэхтэй холбогдуулан Мандал сумын 1, 2, 3, 4, 5 дугаар сургууль, сургуулийн өмнөх боловсролын 1, 2, 3, 4, 5 дугаар цэцэрлэгүүд, Баянгол, Хүдэр, Хушаат, Жавхлант, Ерөө сумын Бугант тосгоны сургууль, цэцэрлэгүүд нийт 10 сургууль, 10 цэцэрлэгийн үйл ажиллагаанд урьдчилан сэргийлэх хяналт шалгалтыг хийж гүйцэтгэж шалгалтын явцад Мандал сумын хэрх тосгоны цэцэрлэгийн их засварын ажил 3 жилийн хугацаанд дуусаагүй, Мандал сумын 1 дүгээр цэцэрлэгийн гадна пасадны ажил 2 жил хийж дуусаагүй, Мандал сумын 2 дугаар цэцэрлэгийн дээврээс ус их хэмжээгээр гоожсон, Ерөө сумын Бугант тосгоны ерөнхий боловсролын сургуулийн шал хуучирч муудсан, Жавхлант сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн захирал Н.Чимэд-Очир ажлын цаг ашиглалт муу, Хүдэр сумын цэцэрлэгийн эрхлэгч Б.Цэрэнсүрэн дутагдалтай багшид сонгон шалгаруулалт зарлаагүй, Баянгол сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн захирал Г.Мөнгөнчимэг байгууллагын дотоод журмыг батлахдаа хамт олны хурлаар хэлэлцүүлээгүй гэх зөрчилд хяналт шалгалтаар илэрсэн 34 зөрчлийг илрүүлж, Баянгол сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн захирал, Жавхлант сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн захирал нарт арга хэмжээ тооцуулах саналыг боловсруулж хүргүүлэхээр шийдвэрлээд байна.

Баянгол, Мандал, Хушаат, Жавхлант, Ерөө, Хүдэр сумд, Бугант тосгоны ерөнхий боловсролын 11 сургууль, сургуулийн өмнөх боловсролын 12 байгууллагын үйл ажиллагаанд урьдчилан сэргийлэх хяналт шалгалтыг хүнсний чанар, стандартын хяналтын чиглэлээр хийхэд шалгалтаар хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүн нийлүүлэх гэрээг хийгээгүй тендер зарласан нийлүүлэгч байгууллага тодорхойгүй, хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг гэрээт бэлтгэн нийлүүлэгч байгууллага зориулалтын тээврийн хэрэгслээр тээвэрлэж хүргэх талаар гэрээнд тусгадаггүйгээс сургууль, цэцэрлэгийн хариуцсан албан тушаалтан /нярав/ зориулалтын бус тээврийн хэрэгслээр тээвэрлэж чанар, боловсруулах технологи ажиллагааг бүрэн тусгаж боловсруулаагүй, тэжээллэг чанар, боловсруулах технологи ажиллагааг бүрэн тусгаж боловсруулаагүй, баталж мөрдөж ажилладаггүй, үйл ажиллагаандаа хүнсний чанарын удирдлага, байгуулдаггүй, дотоод хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчил дутагдлыг арилгахад чиглэсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэхгүй зэрэг зөрчил дутагдал илэрч байна.

Хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдал, хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүн нийлүүлэх гэрээ хийсэн аж ахуйн нэгж байгууллагаас түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг авах, гарал үүсэл, чанар, аюулгүй байдлын гэрчилгээ, шинжилгээний дүн зэргийг бүрдүүлж авч хэвших, гэрээт газраас зориулалтын бус тээврийн баглаа боодолд савлаж тээвэрлэх, хоол үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд өдөр тутам

заалтыг хянаж бүртгэл хөтлөх, боловсруулсан хоол, түүхий эд, шарах тосны чанарыг шалгах орчин үеийн хурдавчилсан тест, багаж хэрэгслээр хангагдах, дотооддоо хяналт шалгалтыг зохион байгуулах, илэрсэн зөрчил дутагдлыг арилгахад чиглэсэн арга хэмжээг авч ажиллах, Монгол Улсын Ерөнхий боловсролын сургуулийн хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээний тухай хууль, хуулийн хэрэгжилтийг хангуулан ажиллах талаар мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгч ажиллалаа.

#### **Стандарт, хэмжил зүйн үйл ажиллагааны талаар:**

Стандарт, мэдээллийн салбар сангаас 4 аж ахуй нэгж, байгууллага иргэний захиалгын дагуу 4 нэрийн 5 стандартын борлуулалт хийж, мэдээлэл арга зүйн зөвлөмж өгч ажилласан.

Үйлчилгээний баталгаажуулалт: Мандал, Сүхбаатар, Түшиг, Ерөө, Орхонтуул сумын 6 аж ахуйн нэгжийн 6 үйлчилгээнд MNS 5021-1:2019 стандартын дагуу тохирлын үнэлгээ хийснээс холбогдох стандартын шаардлага хангасан 6 аж ахуй нэгжийн 6 үйлчилгээнд тохирлын гэрчилгээ олгосон.

Эзлэхүүн хэмжлийн төрлөөр: 9 ширхэг усны тоолуур шалгаснаас 8 нь шаардлага хангасан тул баталгаажуулалтын гэрчилгээ олгов. 1 усны тоолуур ашиглалтын шаардлага хангаагүй тул улсын шалгагчийн мэдэгдэл өгөв.

Механикийн хэмжлийн төрлөөр: Нийт 7 жин, 1 авто жинг баталгаажуулсан.

Дулаан даралтын хэмжлийн төрлөөр: "Сэлэнгэ-Энерго" ОНӨААТҮГ-ын үйл ажиллагаанд ашиглаж байгаа техникийн манометр 10 ширхгийг шалган баталгаажуулав.

Цахилгаан хэмжлийн төрлөөр: Сүхбаатар суманд өрх, аж ахуй нэгж, байгууллагын үйл ажиллагаанд ашиглагдаж буй 1 ба 3 фазын 415 ширхэг цахилгааны тоолуурыг шалган ээлжит баталгаажуулалтад хамруулсан.

#### **Хоёр. Эдийн засаг, санхүүгийн бодлогын хүрээнд:**

Тус сард 660 баримтаар 10,2 тэрбум төгрөгийн төсөвт байгууллагуудын төлбөр тооцоог хянан гүйцэтгэлээ.

Аймгийн 07 дугаар сарын төсвийн гүйцэтгэлийн нэгдсэн мэдээг гаргаж Статистикийн хэлтэст хугацаанд нь хүргүүлж, мөн сарын аймгийн орлогын гүйцэтгэлийн мэдээг Татварын хэлтэстэй тулган баталгаажуулж, төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээг сар бүр аймгийн web сайт, шилэн данс болон ил тод самбарт байршуулан ажиллаж байна.

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтын санхүүжилтийг сум бүрд хуваарилан тавьж, тусгай зориулалтын шилжүүлгийн санхүүжилт олгосон.

#### **1. Төсвийн гүйцэтгэлийн талаар:**

д/д	Үзүүлэлтүүд	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Хувь
1. Орон нутгийн төсвийн нийт орлого		45,912,442.9	36,770,650.8	80.1
1.1 Орон нутгийн төсвийн орлого	30,358,5089.0	23,541,566.9	77.5	
Үүнээс: Аймгийн төсвийн орлого	11,996,716.2	8,142,079.8	67.9	
Сумдын төсвийн орлого	18,361,792.8	15,399,487.1	83.9	
1.2 Сумдаас авах орлогын шилжүүлэг	2,380,071.8	1,086,361.4	45.6	
1.3 Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн сангаас олгох шилжүүлэг	6,858,440.5	6,858,440.5	100.0	
1.4 Үрьд оны үлдэгдэл /Орон нутгийн орлого/	2,550,197.4	2,550,197.4	100.0	
1.5 Үрьд оны үлдэгдэл /Орон нутгийн хөгжлийн сан/	2,059,334.5	2,059,334.5	100.0	

1.6	Сум хөгжүүлэх сангийн орлого	1,537,552.5	482,620.2	31.4	
1.7	Төсөвт байгууллагын өөрийн орлого	168,336.9	192,129.9	114.1	
<b>2. Орон нутгийн төсвийн нийт зарлага</b>	<b>45,912,442.6</b>	<b>29,353,157.7</b>	<b>63.9</b>		
<b>2.1</b>	<b>Орон нутгийн төсвийн нийт зарлага</b>	<b>45,912,442.6</b>	<b>29,353,157.7</b>	<b>63.9</b>	
Үүнээс:	Сумдын орон нутгийн байгууллагуудын зарлага	23,782,728.7	16,248,919.1	68.3	
Сумдын орон нутгийн хөгжлийн сан	6,497,922.2	2,420,585.0	37.3		
Аймгийн шууд харьцаг байгууллагуудын зарлага	15,631,791.7	10,683,653.5	68.3		
Үүнээс: Аймгийн төсвийн хөрөнгө оруулалт	2,996,500.0	1,061,924.8	35.4		
Аймгийн орон нутгийн хөгжлийн сан	2,511,784.9	2,230,666.7	88.8		
Халамжийн сан	118,820.0	75,312.2	63.4		
Шууд харьцаг төсвийн байгууллагуудын зарлага	9,154,686.8	6,698,159.0	73.2		
Аймгийн Засаг даргын нөөц хөрөнгө	850,000.0	617,590.8	72.7		
<b>3. Айгаас олгосон санхүүгийн дэмжлэг, орлогын шилжүүлэг</b>	<b>11,350,642.3</b>	<b>11,350,642.3</b>	<b>81.4</b>		
3.1	Сумдад олгосон санхүүгийн дэмжлэг	4,492,201.8	4,492,201.8	100.0	
3.2	Сумдад олгосон орон нутгийн хөгжлийн сангийн орлогын шилжүүлэг	3,891,211.6	3,891,211.6	100.0	
Үүнээс: Хот тохижуулахын урсгал зардалд	82,449.5	82,449.5	100.0		
Мал эмнэлгийн үйлчилгээний зардалд					
Хөрөнгө оруулалтын зардалд	3,808,762.1	3,808,762.1	100.0		
3.3	Аймагт олгосон орон нутгийн хөгжлийн сангийн орлогын шилжүүлэг	2,976,228.9	2,976,228.9	100.0	
Үүнээс: Хөрөнгө оруулалтын зардалд	2,648,578.30	2,648,578.30	100.0		
Мал эмнэлгийн үйлчилгээний хяналтын зардалд	297,000.0	297,000.0	100.0		
Усан хангамжийн татаас	21,650.6	21,650.6	100.0		
<b>4. Тусгай сангийн зарлага</b>	<b>1,537,552.5</b>	<b>482,620.2</b>	<b>31.4</b>		
<b>4.1</b>	<b>Сумдын сум хөгжүүлэх сан</b>	<b>1,537,552.5</b>	<b>482,620.2</b>	<b>31.4</b>	

## 2.Өргөн хэрэглээний барааны үнэ:

Өргөн хэрэглээний барааны нэр төрөл	2021 - VII	2022 – VII	2022-VII
			2021- VII
<b>1.XҮНСНИЙ БАРАА</b>			
Талх, гурил, будаа	1 650	1 500	90.9
Гурил /Алтантариа, I зэрэг,кг/	1 300	1 400	107.7
Талх /орон нутгийн, ш/	4 000	4 500	112.5
Нарийн боов /кг/	2 700	3 300	122.2
Будаа /кг/	2 400	3 200	133.3
Элсэн чихэр /кг/			
<b>MAX МАХАН БҮТЭЭГДЭХҮҮН</b>			
Хонины max /кг/	9 200	9 500	103.3
Үхрийн max /кг/	10 500	12 000	114.3
Адууны max /кг/	9 000	8 500	94.4
Ямааны max /кг/	8 500	9 000	105.9

Дотор мах, цувдай /цусгүй/	5 000	5 000	100.0
Хиам /чанасан, кг/	12 500	16 500	132.0
<b>СҮҮ, СҮҮН БҮТЭЭГДЭХҮҮН, ӨНДӨГ</b>			
Сүү /задгай, л/	1 200	1 000	83.3
Сүү / савласан, л/	3 200	4 500	140.6
Тараг /задгай, л/	1 300	1 500	115.4
Хорхой ааруул /задгай, чихэртэй, кг/	21 000	25 000	119.0
Айраг /л/	5 000		
Хуурай сүү /кг, Орос, 25% тослогтой/	4 500	6 000	133.3
Өндөг /ш/	350	350	100.0
<b>Бүх төрлийн өөх тос</b>			
Ургамлын тос /л/	5 300	11 000	207.5
Өөхөн тос /кг/	2 800	3 000	107.1
Шар тос /кг/	20 000	25 000	125.0
Масло /задгай, кг/	4 700	7 500	159.6
<b>ХҮНСНИЙ НОГОО</b>			
Төмс /кг/	1 000	5 000	500.0
Лууван /кг/	1 750	4 000	228.6
Манжин /кг/	2 500	3 500	140.0
Байцаа /кг/	1 800	3 500	194.4
Сонгино /кг/	2 200	4 000	181.8
Өргөст хэмх /шилтэй, дарсан/	5 500	7 600	138.2
Алаг салат /шилтэй, Urbanek, 630гр/	4 700	4 500	95.7
<b>2. ШАТАХУУН</b>			
Бензин А - 80	2 040	2 450	121.6
Бензин А - 92	2 070	2 500	120.8
Дизелийн түлш	2 490	4 030	161.8

#### Гурав. Хууль, эрх зүйн бодлогын хүрээнд:

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны 08 дугаар сарын 24-ний өдрийн А/360 тоот захирамжаар иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагаудаас ирүүлсэн санал, хүсэлт болон хичээлийн шинэ жил эхэлж байгаатай холбогдуулан эцэг эхчүүдийн хүүхдэдээ тавих хараа хяналтыг сайжруулах, байгаль цаг уурын өөрчлөлт, аймаг, орон нутгийн өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангахад албан хаагчдын оролцоог бурдүүлэх, ажлын цаг ашиглалтыг сайжруулах зорилгоор аймгийн Засаг даргын 2022 оны 05 дугаар сарын 11-ний өдрийн А/193 тоот захирамжийн 1 дэх заалтын "10 дугаар сарын 03-ны" өдөрний "2022 оны 8 дугаар сарын 25-ны өдөр" болгож өөрчилж, ажлын цаг 2022 оны 08 дугаар сарын 25-ны өдрөөс 09:00 цагаас эхэлж байна.

Захирамжийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллахыг сум, байгууллага, аж ахуйн нэгжийн дарга эрхлэгчдэд даалгалаа.

**Улсын бүртгэлийн хэлтэс:** 08 дугаар сарын иргэний бүртгэлийн талаар:

- Төрсний бүртгэл - 160 /эрэгтэй-89, эмэгтэй-71/
- Гэрлэлтийн бүртгэл - 41
- Гэрлэлт цуцалсны бүртгэл - 6
- Үрчлэлт - 4
- Эцэг тогтоолт - 11
- Овог эцэг /эх/-ийн нэр, нэр өөрчилсний бүртгэл - 8

- Нас баралт - 49
  - Нийт олгосон иргэний үнэмлэх - 2789
  - Шинээр олгосон иргэний үнэмлэх - 88
  - Дахин олгосон иргэний үнэмлэх - 50
  - Иргэний үнэмлэхийн хугацаа дуусч авсан - 190
  - Гадаад паспорт олголт - 1704
  - Аймаг хотоос бүр мөсөн шилжин ирсэн - 147
- Хот доторх шилжилт хөдөлгөөн - 189 тус тус бүртгэгдсэн байна.
- Газар өмчлөх, эзэмшиг, ашиглах эрхийн улсын бүртгэлийн талаар:
- Хүлээн авсан мэдүүлгийн тоо-547
  - Анхны бүртгэл- 179
  - Өмчлөх эрх шилжих гэрээ- 146
  - Барьцааны гэрээ- 178
  - Бүртгэлд өөрчлөлт оруулах- 17
  - Лавлагаа хуулбар- 10
  - Нийт бичигдсэн гэрчилгээний тоо- 321

**Цагдаагийн газар:** Аймгийн хэмжээнд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ

д/д	Үзүүлэлт	2021.08	2022.08	Өсөлт, бууралт	Хувь
1	Нийт бүртгэгдсэн гомдол мэдээлэл	1862	2657	795	42.6 хувиар өссөн
	Үүнээс: Гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээлэл	781	1018	237	30.3 хувиар өссөн
	Үүнээс: Зөрчлийн шинжтэй гомдол мэдээлэл	1452	1639	187	12.8 хувиер өссөн
2	Нийт бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	410	561	151	36.8 хувиар өссөн
3	Нийт бүртгэгдсэн зөрчил	11912	21055	9143	76.7 хувиар өссөн

/урьдчилсан байдлаар/

**Архивын тасаг:** Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн хяналтын Улсын байцаагчийн 2022 оны хяналт шалгалтын төлөвлөгөөний дагуу Баруунбүрэн, Орхонтуул сүм, Рашаант тосгоны төр, захиргааны байгууллагуудын архив, албан хэрэг хөтлөлтийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт явуулж, дээрх сумдын төр, захиргааны байгууллагуудын архив, албан хэрэг хөтлөлт хариуцсан ажилтнуудад Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан эрх зүйн актуудын талаарх сургалтыг зохион байгуулсан.

Архивын баримтыг цахим хэлбэрт шилжүүлэх ажлын хүрээнд Хөтөлийн "Цемент шохой" ХК-ий хөмрөгийн 19 хадгаламжийн нэгжийн 4562 хуудас баримтын агуулгыг уншиж заалт 3150, хүний нэр 32451, байгууллагын нэр 514, газар зүйн нэр 137 шивж, эх баримттай холбох ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

Иргэд, байгууллагын хүсэлтийн дагуу баримтын цахим, мастер хувь болон цаасан суурьтай баримтаас архивын хуулбар 190, магадалгаа, тодорхойлолт 17, мөн онлайн захиалгыг хүлээн авч 5 иргэний хүсэлтийг шийдвэрлэн 10 лавлагааг гаргаж тухайн иргэдэд хүргүүлсэн.

**Дөрөв. Нийгмийн хөгжлийн бодлогын хүрээнд:**

**Боловсрол, соёл урлаг, спортын талаар:** Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, Боловсролын ерөнхий газраас зохион байгуулсан “Багшийн мэргэжлийн тасралтгүй хөгжил-Зөвлөх багшийн манлайлал” сургалт зөвлөгөөнд манай аймгийн ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгт ажиллаж байгаа 23 зөвлөх багш, Боловсрол, шинжлэх ухааны газрын дарга, мэргэжилтэн нийт 33 хүн оролцож, шинэ хичээлийн жилд хэрэгжүүлэх ажлын чиглэлийг авсан.

Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн 2022-2023 оны хичээлийн жилийн элсэлт, бүртгэлийн үйл ажиллагаатай холбогдуулан, Хууль зүй дотоод хэргийн сайд, Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд, Авлигатай тэмцэх газрын даргын 2022 оны “Хамтарсан зөвлөмж”-ийг сургууль, цэцэрлэгүүдэд хүргүүлж, элсэлт, бүртгэлийн үйл ажиллагааг зохион байгуулахад ил тод, нээлттэй явуулж, авлига, хүнд суртлаас ангид байхыг анхаарч, хэрэгжүүлж ажиллах чиглэлийг хүргүүлсэн.

Чингис хааны эш хөргийг дээдлэн залах, МУ-ын ерөнхийлөгчийн зарлигийг үншиж сонордуулах үйл ажиллагааг 09 дүгээр сарын 01-ний өдөр зохион байгуулах чиглэлийг сургууль, цэцэрлэг бүрд хүргүүлж, жаазалсан эш хөргийг хүлээлгэн өгч хэрэгжилтийг хангаж ажиллаа.

2022-2023 оны хичээлийн жилийн бодлого, зорилтыг дэвшүүлэн хэлэлцүүлэх, 2021-2022 оны хичээлийн жилийн зорилго, зорилтын хэрэгжилт, үр дүнг нэгтгэн дүгнэх, сурагчдын сурлагын хоцрогдлыг нөхөх, арилгах төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх, багшийн мэргэжлийн тасралтгүй хөгжилд Монгол улсын “Зөвлөх багш” нарын оролцоо, манлайллыг нэмэгдүүлэх зорилгоор бага хурал, сургалтыг зохион байгуулж, ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, удирдах ажилтны төлөөлөл, сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын багш, удирдах ажилтны төлөөлөл, аймгийн ерөнхий боловсролын сургуулиудад ажиллаж байгаа Монгол улсын “Зөвлөх багш” 23 хүн, аймгийн Засаг дарга нийтдээ 450 гаруй хүн оролцлоо.

2022-2023 оны хичээлийн жилд шинээр нэгдүгээр ангид 2021 сурагч цахим бүртгэлд хамрагдаж, 72 бүлэг хичээллэхээр бэлтгэл ажил хангагдаж, нэгдүгээр анги даан ажиллах багшийн сургалтыг Боловсролын ерөнхий газартай хамтран 2 өдөр цахимаар зохион байгуулж, нийт бага ангийн 68, хөгжим биеийн тамирын 65 багшийг хамруулсан.

Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2020 оны А/280 дугаар тушаалаар батлагдсан “Сургуулийн өмнөх боловсролын үйлчилгээнд хамрагдаж буй хүүхдийн хөгжил болон сургуульд бэлтгэгдсэн байдлыг үнэлэх журам”-ын дагуу үнэлгээг 2022 оны 09 дүгээр сарын 12-ны өдрөөс 10 дугаар сарын 12-ны өдрийг хүртэл зохион байгуулахаар болж үнэлгээ зохион байгуулах сургалтыг Багшийн үнэлгээний төвөөс цахимаар зохион байгуулж, ерөнхий боловсролын 35 сургуулийн бага ангийн багш, сургалтын менежер, хөгжим, биеийн тамирын багш нар бүрэн хамрагдсан.

Ерөнхий боловсролын сургууль, сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллага, мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв, политехник коллежуудын 2022-2023 оны хичээлийн шинэ жил эхлэхтэй холбогдуулан Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны А/145 дугаар тушаалын дагуу хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүнтэй биечлэн харьцааг ажиллагсад, багш нарыг эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэг шинжилгээнд хамрагдах хуваарийг гарган аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгтэй хамтран 44 цэцэрлэгийн 921 ажилтныг (100 хувь), 35 сургуулийн 651 ажилтныг (94.4 хувь), 3 мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвийн 19 (67.8 хувь) багш, ажиллагсдыг эрүүл мэндийн үзлэг шинжилгээнд хамруулсан байна.

Хичээлийн шинэ жил эхлэхтэй холбогдуулан Коронавируст халдвар болон халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, бэлэн байдлыг хангах чиглэлээр хүүхдийн байгууллагын эмч, мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах сургалтыг Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв хамtran цахимаар зохион байгуулж мэргэжилтэн болон сургууль, цэцэрлэгийн 53 эмч хамрагдсан. Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд, Эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан 2022 оны A/238, A/340 тоот тушаалаар батлагдсан “Багшийн эрүүл мэндийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” тушаал, Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2022 оны A/259 дугаар тушаалаар батлагдсан “Цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн багшийг эрүүл мэндийн нэмэлт үзлэг, оношилгоонд хамруулах ажлыг зохион байгуулах заавар”-ын дагуу эрүүл мэндийн газартай хамtran үзлэг оношлогоо хийх боломж, үнэ тарифын судалгааг авч сургууль, цэцэрлэгүүдэд хүргүүлсэнээр гэрээ хийж эхэлсэн байна.

“Хүүхдийн хөгжлийн үнэлгээний арга зүй” сургуулийн өмнөх боловсролын үнэлгээний сургагч багш бэлтгэх сургалтыг Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын Хүүхдийн сангийн санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Сургуулийн өмнөх боловсролын хэлтэс, Боловсролын Ерөнхий газар хамtran зохион байгуулсан сургалтад аймгаас сургуулийн өмнөх боловсролын мэргэжилтэн, Сүхбаатар сумын 3-р цэцэрлэгийн арга зүйч, Мандал 3-р цэцэрлэгийн арга зүйч нар хамрагдан сургагч багшийн “Батламж” авсан.

“Англи хэлний зуны эрчимжүүлсэн сургалт”-ыг 5 долоо хоногийн хугацаанд зохион байгуулж, сургалтад Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвийн багш, арга зүйч, Ерөнхий боловсролын сургуулийн англи хэлний 13 багш хамрагдсан.

2022 оны 08 дугаар сарын байдлаар Ерөнхий боловсролын 35 сургуулийн 1-5-р ангийн хичээлийн сургагч багийг хэвлэлийн компаниуд болох “Соёмбо принтинг” ХХК-аас Монгол хэл 41480 ширхэг, “Битпресс ХХК”-аас Хөгжим 11030 ширхэг, “Мөнхийн үсэг” ХХК-аас бэлтгэл 12300 ширхэг, Математик 1470 ширхэг, “БИ СИ АЙ” ХХК-аас Дурслэх урлаг, технологи 12257 ширхэг, “Сэлэнгэ пресс” ХХК-аас Математик 12310 ширхэг, Монгол хэл 12280, Багшийн журнал 1-2 анги 108 ширхгийг, Монгол хэл 2-р анги 1220 ширхэг, Математик 2-р анги 1280 ширхэг, Монгол хэл 3-р анги 1400, Математик 3-р анги 1290 ширхгийг хуваарийн дагуу авч олгож байна.

Боловсролын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1.7-д “Дараах этгээдэд 5 жил тутамд нэг удаа 6 сарын үндсэн цалинтай нь тэнцэх хэмжээний мөнгөн тэтгэмжийг улсын төсвөөс ажиллаж байгаа байгууллагаар нь дамжуулан олгох” заалтын дагуу сургууль, цэцэрлэгүүдээс ирсэн тэтгэмжийн анхан шатны баримтуудыг хүлээн авч шалган ерөнхий боловсролын сургуулийн 45 багш ажилтны 210,7 сая төгрөг, сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын 17 багш ажилтны 74,0 сая төгрөгийг олгосон.

“Байгалийг ойроос” дэлхийд ховордсон хөхтөн амьтад, шувууд болон Монгол орны байгалийн үзэсгэлэнт газруудын фото зургийн үзэсгэлэнг “Өв соёлын өргөө”-нд дэглэн иргээдэд үйлчилж байна.

Улаанбаатар хотод зохион байгуулагдсан “Нүүдэлчин Монгол” дэлхийн Соёлын Фестивальд Сэлэнгэ аймгаас оролцох 61 хүн 7 автотээврийн хэрэгсэлд шаардлагатай 27,2 сая төгрөгийн дэмжлэгийг үзүүлэн ёслол хүндэтгэлийн өргөө, зан үйл язгуур урлагийн тогтолтын үзүүлбэрийн өргөө, соёлын биет бус өвийг таниулан сурталчлах өргөө, соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл, үзэсгэлэнгийн өргөө барьж 21 аймаг, нийслэлийн 1400 гаруй өвлөн уламжлагчид, 15000 гаран зочид, төлөөлөгчдөд аймгийн өв соёл,

уламжлалт идээ ундаа, язгуур урлаг, нүүдлийн соёл иргэншлийн үнэт зүйлс, хүн төрөлхтний соёлын биет бус өвүүдээ сурталчлан таниулж мартагдахааргүй дурсамж мэдлэгийг түгээн, өв соёлоороо бахархах нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулж ажилласан.

Соёлын яам, Соёл урлагийн газрын даргын А/14 тоот тушаал, аймгийн Засаг даргын А/312 тоот захирамжийн дагуу "Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалт газруудын улсын тооллого зохион байгуулах" удирдамж, ажлын төлөвлөгөөг гарган бэлтгэл ханган ажиллаж байна.

Засгийн газрын 2018 оны 183 дугаар тогтоол "Улсын хэмжээний спортын наадам зохион байгуулах журам" Засгийн газрын 2021 оны 268 дугаар тогтоолын дагуу Монголын үндэсний спортын VII наадамд зуны спортын 7 төрлөөр 53, үзүүлэх тоглолтын /Морин спорт/ 3 төрлөөр 3 тамирчин нийт 56 тамирчныг оролцуулсан.

Монголын үндэсний спортын VII наадамд 21 аймаг 9 дүүргийн 1700 гаруй тамирчид оролцож манай аймгаас оролцсон тамирчид

- Урианхай сурын төрлөөр багаараа - **Тэргүүн байр**,
- Урианхай сурын ганцаарчилсан төрлөөр - **Тэргүүн байр**
- Шагайн харваанд тэмцээнд багаараа - 6 дугаар байр
- Ширээний шагайн тэмцээнд - 6 дугаар байр
- Үндэсний бөхийн барилдаан - 5 дугаар байр
- Буриад сурын харваанд - 4 дүгээр байр
- Үндэсний сурын харваанд - 10 дугаар байр
- Уран уургач бугуйлч эмнэг булгиулах тэмцээнд - 9 дүгээр байр

#### **Үзүүлэх тоглолтын төрөлд:**

- Морьт сурын харваагаар ганцаарчилсан төрөлд - **Мөнгөн медаль**
- Морин өртөө уралдаанд - **Тэргүүн байр**,
- Жороо морины уралдаанд - **Тэргүүн, дэд байрыг эзэлсэн.**

Байгууллагын дүнгээр 21 аймгаас 7 байранд шалгарсан амжилтыг үзүүлсэн.

Сайхан суманд 3x3 сагсан бөмбөгийн талбай шинээр байгуулагдсантай холбогдуулан "Хөтөл цемент шохой" ХХК, Монголын сагсан бөмбөгийн холбоотой хамтран 3x3 сагсан бөмбөгийн аймгийн аварга шалгаруулах тэмцээнийг зохион байгуулсан. Тэмцээнд эмэгтэй 9 баг эрэгтэй 29 багийн 160 гаруй тамирчид оролцож хурд хүч, авьяасаа сорин өрсөлдсөн. Тэмцээнд Баянгол сумын баг тамирчид багаараа тэргүүлэн цомын эзнээр тодорсон байна.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны 02 албан даалгаврын дагуу байгууллагын 2022-2023 оны өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангахаар нарийвчилсан төлөвлөгөө гарган ажиллаж Алтанбулаг, Баянгол, Баруунбурэн, Ерөө, Сайхан, Мандал, Цагааннуур сум Шаамар сумын Дулаанхан тосгоны спортын цогцолборт өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангуулахаар үүрэг, чиглэл өгч ажиллаж байна.

**Эрүүл мэндийн талаар:** Глобал сангийн дэмжлэгтэй дэд төслийн хүрээнд Монголын сумын эмч мэргэжилтний холбооны эмч, ХӨСҮТ-ийн тархвар судлаач нартай хамтран Алтанбулаг суманд сурьеэгийн сорьц тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаанд болон сурьеэгийн халдварт хяналт, хавьталд дэмжлэгт хяналт-шинжилгээг хийж, зөвлөмж өгч ажилласан.

Хилийн цэргийн 0101 дүгээр ангийн хүсэлтийн дагуу "Сурьеэ өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх тухай" сургалтыг зохион байгуулж, 43 албан хаагч хамрагдсан.

**Хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн хамгаалал, нийгмийн даатгалын хүрээнд:**  
Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж, тусlamж хөнгөлөлтийн үйлчилгээг зорилтол бүлэгт түргэн шуурхай, хүнд сурталгүй чанартай хүргэх ажлын хүрээнд халамжийн санд улсын төсвөөс тайлант хугацаанд 71670 иргэнд 42209420.5 мянган төгрөгийг олгосон.

Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжид 38244 иргэнд 30320000.0 мянган төгрөгийг зарцуулсан байна. Орон нутгийн төсвөөс 166 иргэнд 75925.0 мянган төгрөгийг олгоод байна. Үүнд:

- Орон гэрийн хөнгөлөлт, тусlamжид 36 иргэнд 43200.0 мянган төгрөг
- Олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээнд 130 иргэнд 32725.0 мянган төгрөгийг зарцуулсан байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээг хүртээмжтэй, чанартай хүргэх зорилгоор иргэдэд дараах үйлчилгээг үзүүлж Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэж мэдээлсэн байна. Үүнд:

- Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээнд 44 – иргэн
- Идэвхтэй ажил хайгаар - 147 иргэн
- Шинээр бий болсон ажлын байранд - 109 иргэн
- Сул чөлөөтэй 65 ажлын байрны захиалгад 34 иргэнийг ажилд зуучилсан байна.

Тайлант хугацаанд ажил хайгч 570 байсан бол идэвхтэй ажил хайгаар 147 иргэн бүртгүүлсэн ба ажил олгогчоос ирүүлсэн сүл чөлөөтэй 65 ажлын байрны захиалгын дагуу 34 иргэнийг ажилд зуучлан идэвхгүйн улмаас 112 иргэн бүртгэлээс хасагдаж ажил хайгч иргэдийн тоо 571 болсон байна.

Зуучлагдсан ажлыг үйл ажиллагааны чиглэлээр нь авч үзвэл:

- ХАА-н салбарт – 5
- Уул уурхайн салбарт- 3
- Барилга -2
- Боловсрол - 1
- Байр сууц, хоол хүнсээр үйлчлэх -1
- Захиргааны дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээ - 8
- Үйлчилгээний бусад салбарт - 14

Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах ганцаарчилсан болон бүлгийн хэлбэрээр 44 иргэнд үзүүлсэн байна.

Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжихээр орон нутгаас санхүүжүүлж буй “СЭЛЭНГЭ-СТАРТ-АП” арга хэмжээнд 10 сумын 17 бүлгийн 43 залуучууд оролцож 2 дугаар шатанд 8 бүлэг шалгарч “Эм Эс Девелопмент консалтинг” сургалтын байгууллагатай хамтран гарааны бизнесийн сургалтыг зохион байгуулсан бөгөөд шилдэг бүлгээр 3 бүлэг шалгарч, тус бүр эргэн төлөх нөхцөлгүй 10.0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг үзүүлсэн. Үүнд 1-р байранд Орхонтуул сумын Ращаант тосгоны “Эсгий туургатан”, 2-р байранд Сүхбаатар сумын “Odnoo’s chicken”, 3-р байранд Сүхбаатар сумын “Barber salon” тус тус шалгарсан байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн орлогын төлөвлөгөө 27390429,58 мянган төгрөгийн нийгмийн даатгалын шимтгэл оруулах төлөвлөгөөтэйгээс 33039000,64 мянган төгрөг хуриимтуулж төлөвлөгөөний биелэлт 120,62 хувьтай байна.

Тэтгэврийн даатгалын сангаас 18454 тэтгэвэр авагчдад 64841818 мянган төгрөгийг олгосон.

Тэтгэмжийн даатгалын сангаас 4324 даатгуулагчдад 2039087 мянган төгрөгийн ХЧТА, жирэмсэн болон амаржсаны, оршуулгын тэтгэмж, ҮОМШӨ-ний даатгалын сангаас 200 даатгуулагчид 736612 мянган төгрөгийн тэтгэвэр, ҮО-ийн тэтгэмж, сувиллын зардалд олгосон байна. Ажилгүйдлийн даатгалын сангаас 365 даатгуулагчдад 721644 мянган төгрөгийн ажилгүйдлийн тэтгэмж олгосон байна. 21 аймаг, 9 дүүргийн нийгмийн даатгалын 1995-2005 оны 206 лавлагааны хүсэлтийг хулээн авч 181 лавлагааг гарган хугацаанд хүргүүлсэн.

Аймгийн хэмжээнд 412 иргэд даатгуулагчаас лавлагааны хүсэлтийг авч нийт 618 лавлагааг хугацаанд гарган үйлчилсэн.

**Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн талаар:** Дэлхийн Залуучуудын өдөр, Монголын Залуучуудын өдрийг тохиолдуулан Залуучуудыг хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран жил бүрийн 8 сард “Залуучуудын хөгжлийн сарын аян” зохион байгуулж байна. Залуучуудын сарын аяныг **“ХҮРТЭЭМЖИТ НИЙГЭМ: ЗАЛУУСЫН ОРОЛЦОО-ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ-2022”** уриатайгаар зохион байгууллаа.

Тус аяны хүрээнд "Залуусаа сонсъё" уриатай залуучуудын чуулганыг цахим болон танхимаар зохион байгуулж, хэлэлцүүлэгт нийт 86 залуус оролцон 5 сэдвийн хүрээнд санал бодлоо солилцон өөрсдийн тулгамдсан асуудлаа тодорхойлж түүнийг шийдвэрлэх талаар санал санаачилга гарган ажиллаж байна.

Аймгийн Цагдаагийн газартай хамтран шүүхийн шийдвэрээр 7-30 хоногоор баривчлагдсан 12 иргэнд “Зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалт”-ыг хөтөлбөрийн дагуу “Гэр бүлийн харилцаа”, Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, “Гэр бүлийн харилцаа” сэдвээр 2 удаагийн сургалт, Хилийн Цэргийн 0101 дүгээр ангийн 49 алба хаагчдад “Гэр бүлийн харилцаа” сэдвээр сургалтыг зохион байгуулсан.

## **Тав. Хөрөнгө оруулалт, хөгжлийн бодлогын хурээнд:**

**Хөдөө аж ахуйн талаар:** Газар тариалангийн нэгдсэн бүртгэлийн системд аймгийн хэмжээнд 17 сумын 293,417 га газар plant.mofa.gov.mn бүртгэхээс 08 дугаар сарын байдлаар 190,483 га газрын бүртгэлийг программд оруулж 65 хувьтай байна.

Намрын ургац хураалтын өмнө хийгдэх Ургацын зам, гүүрийн засварын ажил Орхон сумын Бэлэндалай баг Манги尔таас Сайхан сумын цементийн үйлдвэр хүртэлх 20 км зам, Орхон sumaас Орхонтуул сум хүртэлх замын нүхэн гүүрийн 3 км, Орхонтуул сумын Рашаант тосгоны төв хүртэлх зам, Хүдэр сумын Хазайн модон гүүр, Дунд гуутын гүүрийг шинээр барих /хуучин гүүр нь нурсан/, Хустайн даваанаас Жаргалантын аdag хүртэлх зам, Баянгол sumaас Дархан-Уул аймгийн Хонгор сум хүртэлх зам, Улаанбаатар Сэлэнгэ чиглэлийн олон улсын автозамаас Шаамар, Зүүнбүрэн, Түшиг чиглэлийн 120 км автозам, Баруунбүрэн сумын Зүүн хөвчийн голын гүүрний 2 тал, өлийн давааны 10 км замын засвар, доод Цагаан хөтөлийн давааны 5 км автозам, Хушаат сум Хашаатын давааны 4 км, Ар тойлбын голын 12 метр модон гүүрний засвар, Цагааннуур сум Оргихын адагт 5 км нийт 167 км засварлах шаардлагатай замыг Зам тээврийн яам болон Хүнс хөдөө аж ахуйн хөнгөн үйлдвэрийн яаманд хургуулээд байна.

Газар тариалан, хөдөө аж ахуйн салбарын ургац хураалтын ажлууд эхэлж байгаатай холбогдуулан шатахуун, дизелийн түлшний хөнгөлөлтөд хамрагдах 277 аж ахуй нэгж, 542 иргэний судалгааг Хүнс хөдөө аж ахуйн хөнгөн үйлдвэрийн яаманд хүргүүлэн ажилласан.

Намрын ургац хураалтад 411 комбайн, 125 будаа цэвэрлэгч, 128 будаа ачигч, 10 тэмсний комбайн, 5 даршны комбайн, 27 төмс ухагч, 32 хүнсний ногоо хураагч, 22 механизансан үртрэм ажиллахад техник засвар үйлчилгээний ажил хийгдэж, техникийн бэлэн байдал 70 хувьтай байна. Хүнсний ногооны эртийн ургацыг 07 дугаар сарын 15-аас эхлэн Зүүнбурэн, Мандал, Баянгол, Сайхан, Шаамар, Орхон, Жавхлант, Баруунбурэн зэрэг сумдын ногоочид зах зээлд гарган 08 дугаар сарын байдлаар 1370.5 тн төмс, 2289 тн хүнсний ногоог худалдан борлуулсан байна.

Ногоочдын худалдааг дэмжин Баянгол дүүргийн Засаг даргын тамгын газартай хамтран 1000 машины зогсоолын талбайд 08 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн худалдаа эрхлэхийг зөвшөөрсөн сумдаас худалдаа эрхлэх ногоочдын захиалга авч байна. 08 дугаар сарын байдлаар 8 ногоочин тус талбайд худалдаа эрхэлж байна.

**Мал эмнэлгийн үйлчилгээний талаар:** Мал эмнэлгийн ерөнхий газраас гоц халдварт өвчний гаралт, онцлог шинж тэмдэг, тэмцэх чиглэлээр зохион байгуулсан 3 удаагийн цахим хуралд нийт сумдын МЭТ-ийн дарга, мэргэжилтнүүдийг бүрэн хамруулж, сумдын МЭТ-ийн дарга, улсын байцаагч нартай 2 удаагийн цахим хурал хийж зорилт, арга хэмжээ, төлөвлөгөөний гүйцэтгэл, цаашид анхаарах асуудлууд, хил залгаа аймгуудад бүртгэгдсэн малын гоц халдварт өвчний мэдээ, мэдээлэл, малын шилжилт хөдөлгөөнд хяналт тавих, тандалт судалгаа авах талаар үүрэг чиглэл өгөв.

Үхрийн арьсны товруутах өвчний тандалт судалгааг удирдамжийн дагуу тухайн сумын малчин өрхийн 5 хувиас доошгүйг хамруулан нийт асуумжид нийт 512 малчин, хуулийн этгээдийг хамруулсан.

Малчдын халдварт, гоц халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх үүрэг хариуцлагыг дээшлүүлэх зорилгоор Мал, амьтны эрүүл мэндийн тухай хуульд заасан малчин, амьтан маллагч, амьтан өмчлөгчийн хуулийн этгээдийн үүрэг, хариуцлагын талаарх тараах материал бэлтгэж МЭТ-ээр дамжуулан сурталчилгаа хийлгэж байна. Түшиг, Зүүнбурэн, Цагааннуур сумын малчдын зөвлөгөөн, багийн иргэдийн нийтийн хуралд оролцож халдварт, гоц халдварт өвчний онцлох шинж тэмдэг, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ, малчдын үүрэг, хариуцлагын талаар мэдлэг ойлголт өгсөн.

Засгийн газрын 225-р тогтоол, Мал Эмнэлгийн Ерөнхий газрын даргын 2022 оны “Дархлаажуулалтын төлөвлөгөөг батлах тухай” А/28 дугаар тушаал, аймгийн Засаг даргын 2022 оны “Мал эмнэлгийн урьдчилан сэргийлэх нэгдсэн арга хэмжээг зохион байгуулах тухай” А/197 дугаар захирамжийн хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна.

**Дархлаажуулалт:** Технологит хугацаанд давхардсан тоогоор 11 нэр төрлийн халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд 1236000 толгой мал, амьтан хамруулахаар төлөвлөгдсөн. Энэ хүрээнд:

- Адууны томуугийн 32000 тун, 360 л вакцин, бруцеллёзын хурга, ишиг-38000 тун, тугал-52000 тун вакцин хүлээн авч хүйтэн хэлхээний горимыг баримтлан сумдын МЭТ, МЭҮН-үүдэд хүлээлгэн өгсөн.

Халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх дархлаажуулалтад давхардсан тоогоор 1054290 толгой буюу 88.4 хувийг хамруулсан. Өвчин тус бүрээр авч үзвэл

- Шөвөг яр 440000 тол.мал хамрагдахаас 440000 тол.мал буюу 100 хувь,
- Бoom бод 220000 тол.мал хамрагдахаас 228900 тол буюу 99.5 хувь,
- Бог 151000 тол.мал хамрагдахаас 149900 тол буюу 99.3 хувь,
- Гахайн сонгомол мялзан 12000 тол.амь хамрагдахаас 12000 тол буюу 100 хувь,

- Дотрын халдварт хордлого 127000 тол.мал хамрагдахаас 127000 тол буюу 100 хувь,
- Цусан халдварт 60000 тол.мал хамрагдахаас 52400 тол мал буюу 94.4 хувь,
- Тугалын иж балнад 16000 тол.мал хамрагдахаас 15400 тол буюу 92.6 хувь тус тус технологит хугацааг баримтлан хамруулж үйлчилгээний хэлс, бусад зардлыг тооцож төсвөөс санхүүжүүлэх ажлыг зохион байгуулан ажилласан.

Мал эмнэлгийн ерөнхий газар болон аймгийн Мал эмнэлгийн газрын даргын 2022 оны “Бруцеллёзын дархлаажуулалтыг зохион байгуулах тухай” тушаалуудын хэрэгжилтийг ханган төлөвлөгөөний дагуу вакцинуулалтын ажлыг зохион байгуулж байна.

МЭЕГ-ын 2022 оны “Төлөвлөгөө, удирдамж батлах тухай” А/38 тоот тушаал, удирдамжийн хүрээнд мал, амьтны шимэгчтэх өвчинеэс эмчлэн, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний дагуу нийт 5.292.162 толгой мал, амьтан хамруулахаар төлөвлөн 08 дугаар сард угаалгад 1003400 толгой мал хамрууллаа.

Малын шилжилт хөдөлгөөнд тавих хяналт: Малын шилжилт хөдөлгөөнд байнгын хяналт тавих, малын гоц халдварт өвчин дамжих эрсдэлийг багасгах, тэмцэх, мал, малын гаралтай түүхий эд бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлэх, гарал үүсэл нь тодорхой, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан бүтээгдэхүүнийг нийтийн хэрэгцээнд нийлүүлэх, мал эмнэлгийн арга хэмжээг технологийн хугацаанд гүйцэтгэх байгаа эсэхэд хяналт тавих ажлын хүрээнд хүнсэнд мал эмнэлгийн гарал үүслийн 2259 гэрчилгээгээр Адуу 261, үхэр 1855, хонь 7473, ямаа 2011, гахай 42 толгой буюу нийт 11642 толгой мал амьтан, Max, махан бүтээгдэхүүн 235921 кг, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн 1148 209 кг, арьс шир 448 ширхэг, ноолуур 46980 кг, толгой цувдай, дайвар бүтээгдэхүүн 3297 кг/ширхэг бүтээгдэхүүнд мал эмнэлгийн гэрчилгээ олгож цахим мэдээллийн сан үүсгэсэн.

Нийт 293 мал эмнэлгийн гарал үүслийн гэрчилгээгээр нийт 7269 толгой мал, амьтан шилжилт хөдөлгөөн хийсэн. Үүнд:

- Өөр аймаг, сумдаас нийт 4627 толгой мал амьтан ирснээс отор нүүдэл 3960, үржилд 504, уралдаан 133,
- Өөр аймаг сумд руу нийт 2260 толгой мал, амьтан шилжсэнээс отор нүүдэл 1306, үржилд 892, уралдаан 62
- Өөрийн аймаг, сумд хооронд нийт 382 толгой мал хөдөлгөөн хийснээс отор 101, үржилд 263, уралдаан 18 байна.

Лабораторийн үйл ажиллагааны талаар: Сүхбаатар сумын хэмжээнд хүнсний зах дэлгүүрт худалдан борлуулж байгаа мах, махан бүтээгдэхүүний 13403 кг үхрийн махны 118 дээж, 3549 кг хонины махны 169 дээж, 2688 кг ямааны махны 128 дээж, сүү, сүүн бүтээгдэхүүний 360 л сүү, ааруул, тарагийн 28 дээжид ариун цэврийн магадлан шинжилгээг стандарт арга зүйн дагуу хийж гүйцэтгэсэн.

Сүхбаатар, Баянгол, Сайхан, Орхон, Орхонтуул сумдаас 598 дээжид ийлдэс судлалын шинжилгээг хийж хариуг мал эмнэлгийн газрын дарга, ерөнхий эмчээр баталгаажуулан малчин, мал бүхий иргэнд, хүргүүлж цахим системд бүртгэсэн.

Преми-тестийг ашиглан антибиотикийн үлдэгдэл тодорхойлох шинжилгээг хүнс болон тэжээлд антибиотикийн үлдэгдлийг илрүүлэх арга MNS 6665:2017 стандартын дагуу 15 сорьц дээж цуглуулан Ampicillin, Penicillin, Chloramphenicol, бүлгийн антибиотик байгааг илрүүлэх шинжилгээг хийж хариуг олгосон байна.

Мал эмнэлгийн лабораторийн цахим мэдээллийн нэгдсэн системд холбогдоны дагуу харилцагч, үйлчлүүлэгчдээс ирсэн 25 сорьц дээжийг vetlab.shinjilgee.mn цахим

сүлжээнд бүртгэл, мэдээллээ оруулан лабораторийн нэгдсэн удирдлага, арга зүй, мэдээллийн нэгдсэн сан үүсэх, байнгын хэвийн, найдвартай ажиллагааг, шуурхай байдлыг хангаж ажилласан.

**Байгаль орчин, Ус, цаг уурын талаар:**

Бэлчээрийн ургамлын үе шат, өндөр, ургалтын байдал: 08 дугаар сарын байдлаар ургамлын ургалтын байдал 80 гаруй хувьд нь сайн, 10 орчим хувьд дунд, ургамлын дундаж өндөр 16-54 см, бэлчээрийн ургац Сүхбаатар, Цагааннуур, Ерөө, Мандал сумдын нутгаар 12.4-13.4 ц/га, бусад сумдын нутгаар 6.0-9.7 ц/га байна

Хөрсний чийгшил: Буудай, тэмсний талбайн 0-20, Цагааннуур, Орхон, Баянгол хангалтгүй, Баянгол, Ерөө, Орхонтуул дунд, 0-50, 0-100 см-ийн гүнүүдэд Цагааннуур, Баянгол, Орхон, Ерөө, Орхонтуул, Мандал сумдын нутгаар хангалттай байлаа. Бэлчээрийн талбайн 0-20 см-ийн гүнд Орхон, Баянгол, Ерөө сумдын нутгаар хангалтгүй, 0-50, Баянгол, Орхон сумдын нутгаар хангалтгүй, Ерөө дунд, 0-100 см-ийн гүнд Баянгол хангалтгүй, Орхон дунд, Ерөө хангалттай гэсэн үнэлгээтэй байна.

Улаанбуудайн ургалтын байдал: Нийт сумдын нутгаар сайн, Цагааннуур, Орхон, Мандал сумдын нутгаар 3 дахь навчлалт, Баянгол, Ерөө, Орхонтуул сумдын нутгаар бутлалт, тэмс бутлалт үе шатанд орсон, ургамлын дундаж өндөр 9-12 см байна.

Бэлчээрийн ургамлын хөнөөлт царцааны ажиглалт: Сүхбаатар, Баянгол, Ерөө, Орхонтуул, Мандал, Баруунбүрэн, Зүүнбүрэн, Түшиг, Хүдэр, Бугант, Хушаат сумдын нутгаар бараан далавчит, тоонолжилт, азийн судалт, өргөн далавчит, барбины таршаа ажиглагдсан бөгөөд 1 м<sup>2</sup>-т хүрээнд дунджаар 1-5 ширхэг царцаа тоологдсон бусад сумдын нутгаар царцаа ажиглагдаагүй.

Ус судлал: Манай орны хамгийн том мөрөн Сэлэнгэ мөрний усны түвшин Зүүнбүрэн сум орчмоор усны түвшин 274 см ОЖД-тай адил, Сүхбаатар сум орчим усны түвшин 376 см ОЖД-аас 19 см-ээр их, Сэлэнгэ мөрний хамгийн том цутгал болох Орхон гол Орхон сум орчим усны түвшин 191 см ОЖД-аас 12 см-ээр их, Сүхбаатар сумаар усны түвшин 236 см ОЖД-аас 4 см-ээр их, Хонгын гол Шарлан голын бэлчрээс Ерөө хэмээн нэрлэгдэнэ. Ерөө гол Ерөө сум орчмоор усны түвшин 316 см ОЖД-аас 9 см-ээр их, Дулаанхан тосгон орчмоор усны түвшин 285 см ОЖД-аас 5 см-ээр их, Хэнтийн салбар уулсаас эх авах Мандал гол, Баян, Сөгнөгөр голтой нийлж, Хараа гол хэмээн нэрлэгдэнэ. Хараа гол Баянгол сум орчмоор усны түвшин 184 см ОЖД-аас 6 см-ээр их, Бага Хэнтий нурууны Хүдэртийн Хэцийн зүүн хойт салбар уулс, Хаданцаа уулын баруун хажуугаас усжих горхиудын бэлчрээс эхлэн Хүдэр хэмээн нэрлэгдэнэ. Хүдэр гол Хүдэр сум орчмоор усны түвшин 222 см ОЖД-тай адил, Бүрхэт нурууны салбар Онгон сарьдгийн баруун хойт хажуугаас эх авах Азаргын гол ба Балинтай нурууны зүүн өмнөд хажуу, Хантай нурууны араас усжих Могойт голын бэлчрээс Зэлтэр хэмээн нэрлэгдэнэ. Зэлтэр гол Зэлтэр сум орчмоор усны түвшин 309 см ОЖД-аас 40 см-ээр их байна. Сэлэнгэ аймгийн гол мөрнүүд үерийн түвшинд хүрээгүй байна.

Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын талаар: Газрын татвар, төлбөр, үнэлгээний чиглэлээр: Сумдын 2022 оны газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөгөөр батлагдсан газар эзэмших эрхийн дуудлага худалдаанаас Ерөө суманд 8 дуудлага худалдааг дахин зохион байгуулж дуудлага худалдаанд оролцож буй иргэнд утсаар зөвлөгөө өгч ажилласан.

Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны "Газрын үнэлгээ зэрэглэл /бүс/-ийн зааг хязгаар, газрын төлбөрийн хувь хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай" 46 дугаар тогтоолыг Захиргааны хэм хэмжээний актын улсын нэгдсэн бүртгэлийн 5862

дугаарт 2022 оны 06 дугаар сарын 21-ний өдөр бүртгэсний дагуу 17 сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тогтоолоор мөрдөгдөж байсан газрын төлбөрийн хэм хэмжээг баталсан тогтоолыг Захиргааны ерөнхий хуульд заасны дагуу хүчингүйд тооцуулж бүртгүүлэх ажлыг зохион байгуулж газрын төлбөрийн ногдуулалтыг шинэчилж Татварын удирдлагын нэгдсэн системд оруулж ажилласан.

Барилгын зураг төсөв хянасан байдал: Тус сард дараах 11 барилга, байгууламжийн зураг төсвийг хянасан. Үүнд:

1. Сүхбаатар сумын 200 ортой цэцэрлэгийн барилгын ажлын зураг.
2. Сайхан сум, Хавцал "Сорткоо үр" ХХК-ий усалгаатай тариалангийн талбайн гадна цахилгаан хангамжийн зураг.
3. Мандал сум, "Тотал Дистрибуишн" ХХК-ий худалдааны агуулахын барилга.
4. Сүхбаатар сумын хүүхэд залуусын цэцэрлэгт хүрээлэн, парк.
5. Сүхбаатар сумын 5-р баг "Мобиком" ХХК-ий үүрэн холбооны станцын гадна цахилгаан хангамж 0,4кВ-ын агаарын шугам.
6. Сайхан сумын 2-р баг Сувартгатай уул "Мобиком" ХХК-ий үүрэн холбооны станцын гадна цахилгаан хангамж агаарын шугам, кабель шугам.
7. Сүхбаатар сум, Нөхөн сэргээх, хүүхэд хөгжил, сургалтын төвийн барилга.
8. Сүхбаатар сумын 8-р баг "Дашваанжил" ХХК-ий АХЦС-ын гадна цахилгаан хангамж.
9. Мандал сумын төвийн цэвэрлэх байгууламжийн засвар техникийн шинэчлэлт Q=6000м3/хон.
10. Хилийн үйлчилгээг сайжруулах бүс нутгийн төсөл "Алтанбулаг" хилийн боомтын өргөтгөл шинэчлэлтийн ажил.
11. Алтанбулаг сумын 1-р багт баригдах үйлдвэрийн оффисын барилга.

Архитектор төлөвлөлтийн даалгавар боловсруулж өгсөн байдал:

1. Мандал сум, иргэн О.Алимаагийн үйлчилгээний барилга.
2. Баянгол сум, 640 хүүхдийн сургууль.
3. Баянгол сум, цэвэрлэх байгууламж.
4. Баянгол сум, 100 тоннын зоорь.
5. Жавхлант сумын эрүүл мэндийн төв.
6. Зүүнбүрэн сумын Хаан банкны тооцооны төвийн барилга.

Барилга угсралтын болон засварын ажилд ажил эхлэх, ургэлжлуулэх зөвшөөрөл олгосон байдал:

1. 36, 43, 45-р байрнуудын гадна фасад, дээврийн засварын ажилд 2022-08-03-ны өдрийн БЗ-68/2022 тоот зөвшөөрлийг;
2. "Агросахар" ХХК-ий усалгааны системийн цахилгаан хангамжийн ажил 6/0,4 Кв-ын 100 кВа чадалтай дэд өртөөний ажилд 2022-08-03-ны өдрийн ЦХ-69/2022 тоот зөвшөөрлийг;
3. Орхон сумын халаалтын шугамын өргөтгөлийн ажилд 2022-08-05-ны өдрийн БУ-70/2022 тоот зөвшөөрлийг;
4. Баянгол сумын үерийн далангийн ажилд 2022-08-05-ны өдрийн БУ-71/2022 тоот зөвшөөрлийг;
5. Сант сум, Ивэн голын боомтын үерийн хамгаалалтын барилга байгууламжийн ажилд 2022-08-05-ны өдрийн БУ-72/2022 тоот зөвшөөрлийг;

6. Эрүүл мэндийн төвийн барилгын өргөтгөл, 15 ортой. Тэнхлэгээрэй 12.0 x 13.5 метр, зоорьгүй, 2 давхар барих ажилд 2022-08-05-ны өдрийн БУ-73/2022 тоот зөвшөөрлийг;
7. Автомашин болон ахуйн баллон хийгээр цэнэглэх станц барих ажилд 2022-08-05-ны өдрийн БУ-74/2022 тоот зөвшөөрлийг;
8. Тост өргөө хотхоны 1, 2, 3, 4, 5-р байрны дээвэр засварын ажилд 2022-08-08-ны өдрийн БУ-75/2022 тоот зөвшөөрлийг;
9. Сүхбаатар сумын 6-р баг, 4,5,12 дугаар байрны дээвэр засварын ажилд 2022-08-08-ны өдрийн БЗ-76/2022 тоот зөвшөөрлийг;
10. Сант сумын зам засвар, тэмдэг тэмдэглэгээ, замын гэрэлтүүлгийн ажилд 2022-08-08-ны өдрийн АЗ-77/2022 тоот зөвшөөрлийг;
11. Сүхбаатар сумын 4-р багийн 16 айлын орон сууцны засварын ажилд 2022-08-08-ны өдрийн БЗ-78/2022 тоот зөвшөөрлийг;
12. Сайхан сумын зам засвар, тэмдэг тэмдэглэгээ, замын гэрэлтүүлгийн ажилд 2022-08-08-ны өдрийн АЗ-79/2022 тоот зөвшөөрлийг;
13. Шаамар сумын Дулаанхаан тосгоны зам засварын ажилд 2022-08-08-ны өдрийн АЗ-80/2022 тоот зөвшөөрлийг;
14. Мандал sumaас Хотонгийн даваа чиглэлийн шивэрийн хэсгийн замыг засварлах ажилд 2022-08-09-ний өдрийн АЗ-81/2022 тоот зөвшөөрлийг;
15. Зам талбайн тохижилт, ногоон байгууламж нэмэгдүүлэх ажилд 2022-08-15-ны өдрийн АЗ-82/2022 тоот зөвшөөрлийг;
16. Овоот, Дөмбөн хорооллын автозамыг хатуу хучилттай болгох ажилд 2022-08-15-ны өдрийн АЗ-83/2022 тоот зөвшөөрлийг;
17. Бохир усны шугам сүлжээ /Сэлэнгэ аймаг, Мандал сум/-ний ажилд 2022-08-15-ны өдрийн БУ-84/2022 тоот зөвшөөрлийг;
18. Сумыг хилийн боомтын цэвэрлэх байгууламжтай холбох бохир ус зайлцуулах шугам, /Сэлэнгэ аймаг, Алтанбулаг сум/ Ариутгах татуургын шугам /ф250 мм, ф300 мм-ийн голчтой L=2203.0 метр урт/-ын ажилд 2022-08-22-ны өдрийн БУ-85/2022 тоот зөвшөөрлийг;
19. Ерөө сумын 1-р багийн нутаг дэвсгэрт 100 тн багтаамжтай ногоо хадгалах зоорийн барилгын ажилд 2022-08-22-ны өдрийн БУ-86/2022 тоот зөвшөөрлийг тус тус олгов.

Улсын комисс ажилласан байдал:

1. Баянгол сумын гэрэлтүүлгийн ажлыг "Хос хан хөхий" ХХК гүйцэтгэн, 2022.08.23-ны өдөр улсын комисс ажиллаж үүрэг даалгаврын биелэлтээр ашиглалтад оруулав.
2. Мандал суманд байрлах Бороогийн алтны уурхайн талбайгаас Улаанбулагийн уурхайн талбай руу татсан өндөр хүчдэлийн шугамын барилгын ажлыг "Зенит Солар" ХХК хийж гүйцэтгэж 2022.08.23-ны өдөр улсын комисс ажиллаж үүрэг даалгаврын биелэлтээр хүлээн ашиглалтад оруулав.

Хяналт хийсэн байдал: Цагааннуур сумын 15 ортой эрүүл мэндийн төвийн өргөтгөлийн ажлын явц нь газар шороо, суурийн ажил хийгдсэн. Нэгдүгээр давхрын шал цутгах ажил хийгдсэн. Гадна өрлөгийн ажил эхэлсэн.

Өгсөн үүрэг даалгавар:

1. Барилгын ажлын талбайн зохион байгуулалтыг сайжруулах гадна хашаа барих
2. Мэдээллийн самбар байршуулах

**Зургаа. Сум орон нутгийн ажил үйлчилгээний талаар:**

**Алтанбулаг сум:**

Сумын Засаг даргын 2022 оны “Бруцеллөз өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх дархлаажуулалтыг зохион байгуулах тухай” А/112 дугаар захирамжийн дагуу мал сүргийн охин төлд, бог малын охин хурга ишгэнд тарилга хийж дархлаажуулалтын ажил 08 дугаар сарын байдлаар 70 хувьтай явагдаж байна.

Сумын Засаг даргын 2022 оны “Ургацын урьдчилсан баланс тогтоох ажлын хэсэг байгуулах тухай” А/115 дугаар захирамжийн дагуу ажлын хэсэг байгуулж ургацын урьдчилсан балансыг тогтоон дүнг нэгтгэн аймгийн Хүнс хөдөө аж ахуйн газарт хүргүүлсэн. Га газрын ургац 11 цн нэгж га газар гэж тогтоосон.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны “Өвөлжилтийн бэлтгэл хангах зарим арга хэмжээний тухай” 02 албан даалгаврын хүрээнд хадлангийн талбай газар ашиглаулах гэрээг байгуулж 85 иргэн, аж ахуй нэгжтэй гэрээ байгуулж нийт 787 га талбайг ашиглахаар олгосон. Түлээний modoо бэлтгэх үйл ажиллагааны хүрээнд 5000 айл өрхөөс 200 айл өрх түлээний модны бэлтгэл ажлаа хангасан нийт айл өрхийн 4 хувь нь бэлтгэл ажлаа хангаад байна.

Сумын төвөөс алслагдсан Цөх 3 дугаар багийн иргэдэд сумын Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагааны талаар мэргэжилтэн болон алба хаагчид очиж, төрийн үйлчилгээ үзүүлэн мэдээ, мэдээлэл хүргэж ажиллалаа.

08 дугаар сарын байдлаар коронавируст халдвартын 3 тохиолдол бүртгэгдэж гэрээр эмчилгээ хийж, зөвлөгөө өгч ажиллаж байна.

Сургуулийн өмнөх боловсролын 3, байгууллагаас нийт 250 хүүхэд цагаан хорхой болон шээсний шинжилгээнд 100 хувь хамрагдаад байна.

**Баруунбурэн сум:**

Аймгийн Мал эмнэлгийн газраас хуваарилсан Бруцеллөз өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх вакциныг татан авч тарилгыг технологит хугацаа, хүйтэн хэлхээний горимыг баримтлан зааврын дагуу хийж эхлээд байна.

Цахим бүртгэлийн нэгдсэн системд хүнсэнд адuu 58, үхэр 122, хонь 989, ямаа 158, адууны max 690 кг, үхрийн max 8910 кг, хонины max 4462 кг, ямааны max 152 кг, гахайн max 215 кг, айраг 1600 литр бичигдсэн.

Өөр аймаг, sumaас ирэх амьд мал, амьтны шилжилт хөдөлгөөнд хяналт тавин бусад аймаг сумын удирдлага, албан хаагчидтай хамтран ажиллаж байна.

Төрийн үйлчилгээний e-mongolia.mnpцахим системээс 8 иргэнд улсын бүртгэлийн үйлчилгээ, лавлагаа хэрхэн авах талаар заавар зөвлөгөө өгч үйлчилгээ үзүүлж ажиллалаа.

Тоон гарын үсгийг 40 иргэнд, иргэний улсын бүртгэлийн лавлагаа 43 иргэнд олгосон.

Тус сард нийт 13 иргэнээс коронавируст халдварт эерэг гарч, гэрийн эмчилгээнд хамрагдаж 13 иргэн эдгэрсэн байна. Коронавирусын халдвартын болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх бэлэн байдлыг хангаж өдөр бүр албан байгууллага, аж ахуй нэгжуудээр ариутгал халдвартгүйтгэлийг тогтмол хийж байна.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраас Хуш модны самрын ургацын тогтоолт хийхээр албаны 4 хүн ирж, Ойн ангийн дарга У.Баян-Эрдэнэ байгаль хамгаалагч Ц.Даваахүү нар Бургалтай, Сэндэн, Бумбат, Хүжээр орж ургацын тогтоолт хийсэн.

Мод үржүүлгийн газрын хашааны ажил эхэлж гүйцэтгэлийн ажил 40 хувьтай байна.

#### **Баянгол сум:**

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн 460.800.288 төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сагсан бөмбөг, гар бөмбөг, дугуйн зам бүхий иж бүрэн хүүхдийн тоглоом суурилуулах ажлыг гүйцэтгэхээр “Чингисийн төгөл” ХХК шалгарч 100 хувь, 39.728.100 төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Хараа багт 2, Баян багт 2 цамхагт гэрэлтүүлэг суурилуулах ажлыг гүйцэтгэхээр “Хос хөн хөхий” ХХК шалгарч 100 хувь, 260.000.000 төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Баян багийн Түнхийн хэсэгт барих үерийн далангийн ажлыг “Дуулгат мөрөн” ХХК 100 хувийн тус тус гүйцэтгэлтэй байна.

Цэвэрлэх байгууламж, Бага сургууль барих ажлын зураг төсвийг хийлгэх гэрээг байгуулсан. Улсын төсвийн 2 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэх Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих төвийн барилгыг 2022 оны 09 дүгээр сард ашиглалтад оруулахаар гүйцэтгэлд хяналт тавин ажиллаж, гүйцэтгэл 65 хувьтай байна.

“Бороо гоулд” ХХК-тай хамтран зорилтод бүлгийн 80 хүүхдэд цүнх хичээлийн хэрэгслийн тусламж үзүүлээд байна.

Дэлхийн Зөн Монгол ОУБ-тай хамтран багуудын дэргэдэх эцэг, эхийн зөвлөлийг байгуулан 2.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хүүхэд хамгааллын самбар хийж багийн төв, худаг, хүүхдийн тоглоомын талбайд байршуулан иргэдийг мэдээ мэдээллээр ханганд ажиллаж байна.

Сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны “Тогтоолд өөрчлөлт тухай” 53 дугаар тогтоолын дагуу үйлдвэрлэл, худалдаа үйлчилгээний чиглэлээр нэг төсөлд олгох зээлийн дээд хэмжээг 60,0 хүртэл сая төгрөг болгон өөрчлөн баталсан.

Тус сард 72 иргэн коронавирусын халдварт илрүүлэх түргэвчилсэн шинжилгээнд хамрагдан, (Ковид-19)-ийн 41 тохиолдлыг gergege.mn, tandalt.mn программд шивэн оруулсан байна.

Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны 239, 254 дүгээр тушаалаар “Коронавируст халдвартын батлагдсан тохиолдлын гэрийн тусгаарлалтад эмчлэгдэх өвчтөнд эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх түр журам”, “Сэжигтэй болон эмнэл зүйн хөнгөн хэлбэрийн шинж тэмдэг илэрсэн өвчтөнийг гэрийн тусгаарлалтад эмчлэх, хянах түр заавар”-ын хүрээнд 37 иргэнийг гэрийн эмчилгээнд хамруулан хянаж байна. Коронавирусын халдвараас сэргийлж, байгууллагын цэвэрлэгээг 2 цаг тутамд хийж байна. Нийт давхардсан тоогоор 8420 м<sup>2</sup> талбайг ариутгасан байна.

#### **Ерөө сум:**

Сумын Засаг даргын А/147 дугаар захирамжийн дагуу 1,2,3-р багийн газар тариалан эрхлэгч 16 аж ахуйн нэгж, 14 иргэний нийт 16471 га талбайд талбай тус бүрээр нь хэмжилт хийж ургацыг тогтооход нийт сумын хэмжээнд дунджаар 1 га талбайгаас 13.5 цн ургац хураан авах төлөвтэй байна.

Улсын хэмжээнд газар тариалангийн үйлдвэрлэл цахим системд шилжиж байгаатай холбогдуулан сумын хэмжээнд тариалангийн талбайн бүртгэл 470 нэгж талбарын 22,731 га талбайг газар тариалангийн программд бүртгэн аймгийн хэмжээнд 95 хувийн гүйцэтгэлтэй байна. 08 дугаар сарын байдлаар 4292 тн төмс, хүнсний ногоог худалдан борлуулах гарал үүсэл цахимаар олгогдоод байна.

Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны сайд З.Мэндсайхан болон газар тариалангийн холбооны төлөөллүүд ажиллаж сумын тариалан эрхлэгч аж ахуйн нэгжүүдийн захирлуудтай уулзаж, ургац хураалтын бэлтгэл ажилтай танилцлаа.

Засгийн газрын 2018 оны 225 дугаар тогтоолын хүрээнд шимэгчтэх өвчинөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор нийт 44443 мал, амьтныг 52 хувь хамруулсан байна.

Малын цахим гарал үүслийн гэрчилгээ нийт 67 бичигдсэн ба үржлийн чиглэлээр 11, хүнсэнд 43, уралдаанд 1, үйлдвэрлэл худалдаанд 12 гэрчилгээ тус тус бичигдсэн байна.

#### **Жавхлант сум:**

Сумын Засаг дарга "Оюу толгой" ХХК-ий туслан гүйцэтгэгч "Төвшинбогд" ХХК-ий захиралтай орон нутагт ажлын байр нэмэгдүүлэх чиглэлд хамтран ажиллах гэрээ байгууллаа.

Хөдөө аж ахуйн менежмент, экосистемийн тогтвортой байдлыг хангах Стримм төслийн үйл ажиллагаа болон судалгаа шинжилгээний ажлын хэсэг сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулах ажлын хэсэгтэй зөвлөлдөх уулзалт хийж, түүвэр судалгааны ажлыг хамтран зохион байгууллаа.

Сумын хэмжээнд өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг ханган өвөлжилт, хаваржилтыг хохиролгүй даван туулах зорилгоор сумын Засаг даргын 2022 оны "Өвөлжилтийн бэлтгэл ажил хангах зарим арга хэмжээний тухай" 03 тоот албан даалгаврыг хэрэгжүүлэн, хэрэгжилт явцын мэдээллийг сар бүр сумын Засаг даргын зөвлөлд танилцуулж ажиллах чиглэлийг өглөө.

2022 оны Элсэлтийн ерөнхий шалгалтад нийт төгсөгчдийг тэргүүлэн хамгийн өндөр оноог авсан Ерөнхий боловсролын сургуулийн 12а ангийн сургач Г.Ганзуул, шалгалтад бэлтгэсэн багш Б.Уянга нарт сумын Засаг дарга тус бүр 500,000 төгрөгийн урамшуулал, "Батламж" гардууллаа.

Аймгийн Соёлын биет бус өвийн "Нүүдэлчин Монгол-2022" 1-р шатанд 4 айхүрээнд 5 төрлөөр хөөмий, бий биелгээ, магтаал, уламжлалт гар урлал, соёлын үйлдвэрлэл, малmallах арга ухаан, "Эстий хийх зан үйл" үзүүлбэр, "Сэлэнгийн тариа" магтаал, Хөтөл Соёлын ордны дэргэдэх уран нугаралтын охидын үзүүлбэр тус тус шалгарч, "Нүүдэлчин Монгол-2022" дэлхийн соёлын фестивальд оролцон жуулчид, наадамчин олондоо өв соёлоо сурталчлан ажиллалаа.

#### **Зүүнбүрэн сум:**

Зүүнбүрэн сумын соёлын төвийн дууны дугуйлангаас дуулах гараагаа эхэлсэн дуучин Ч.Бадрал Монгол улсын гавьяат жүжигчин цол тэмдгээр шагнагдсанд сумын удирдлага, иргэд угтан авч, хүндэтгэл үзүүлэх ёсполын арга хэмжээ зохион байгууллаа.

Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч З.Батмөнх Тува ард түмний "Хей айт" 12 дугаар их наадамд гар урлалын төрлөөр оролцон тэргүүн байр эзэллээ.

Монголын язгуурын овог, аймгуудын нэг Урайнхай, Тува түмний соёлын өдрүүд, Баян-Өлгий аймгийн Толбо нуурын хөвөөнд зохион байгуулагдсан бөгөөд гар урлалын төрлөөр багаараа 3-р байр эзэлсэн амжилт гаргалаа.

Ургац тогтоолтын мэдээгээр хураах нийт талбай 9960 га, нэгжийн дундаж ургац 15 цн байна.

2022-2023 оны хичээлийн цэцэрлэгт тус сумын 2-5 настай нийт 200 хүүхэд хамрагдана.

08 дугаар сарын байдаар коронавирууст халдварын 9 тохиолдол бүртгэгдэж гэрийн тусгаарлалтад эмчлэгдсэн.

#### **Мандал сум:**

Сумын Засаг дарга 2022-2023 оны хичээлийн жил эхэлж байгаатай холбогдуулан 16 боловсролын байгууллагуудын удирдлагуудтай уулзаж засварын ажлаа дуусгах, сурагчид, хүүхэд багачуудаа хүлээн авах, хүний нөөцөө бүрдүүлэх, өвөлжилтийн бэлтгэл ажлаа хангах тодорхой ажлуудыг хэрэгжүүлэн ажиллах албан үүрэг даавгавар чиглэл өгч, үзэл бодол саналаа солилцож тулгамдаж буй асуудлаа хэлэлцлээ.

Германы Олон Улсын хамтын ажиллагааны нийгэмлэг (GIZ)-ийн шугамаар хэрэгжиж буй “Хөдөө аж ахуйн менежмент, экосистемийн тогтвортой байдлыг хангах” STREAM төслийн дэмжлэгтэйгээр “Ойн хөнөөлт шавж болон ойн ашигт ургамлыг таних, тэмцэх арга ажиллагаа сургалт Түнхэл тосгонд зохион байгуулагдаж 4 байгаль хамгаалагч хамрагдлаа.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраас зохион байгуулсан “Мод үржүүлгийн талбайд хог ургамал устгахад эко бордоо Байкал ЭМ1”-ийг хэрхэн ашиглах тухай” сургалтанд хувиараа мод тарьдаг 7 иргэн, 3 ойн нөхөрлөл, 7 мэргэжлийн байгууллагуудыг хамрууллаа.

Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын чиглэлээр 9 иргэн, 3 аж ахуй нэгж байгууллагад элс 157 тн, 8 иргэн, 4 аж ахуй нэгж байгууллагад 1120 тн уулын дайрга, ахуйн зориулалтаар ан амьтан агнах, загас барих, 4 эрхийн бичгээр 10кг загас барих, ойн дагалт нөөц ашиглах 2 эрхийн бичгээр 70 кг үхрийн нүд, мойл жимс түүх зөвшөөрөл тус тус олгож төрийн сангийн дансанд нийт олгож, төрийн сангийн дансанд нийт 1.319.500 төгрөгийг төвлөрүүллээ.

Мод бэлтгэлийн талбай тусгаарлалтын чиглэлээр 5 аж ахуй нэгж байгууллага хүсэлт гаргасаны дагуу үйлдвэрлэлийн отглолтоор 25га, арчилгааны отглолтоор 20 га, цэвэрлэгээний отглолтоор 40 га нийт 8 цэгт 85 га талбайд тусгаарлалтын ажлыг хийж гүйцэтгэлээ. Мод бэлтгэх эрхийн бичиг, гарал үүслийн гэрчилгээний олголтыг 8 аж ахуй нэгж 708 м<sup>3</sup> хэрэглээ, 182 м<sup>3</sup> түлээ, 3 нөхөрлөл, 6 аж ахуй нэгж байгууллагын эзэмшлийн ойн сангаас 26 иргэнд 224 м<sup>3</sup> түлээний мод бэлтгэх эрхийн бичгийг тус тус олгож нийт 13.7 сая төгрөгийг төрийн сангийн дансанд төвлөрүүллээ.

Тус суманд хийгдэж байгаа зам талбайн ажлуудын зарим хэсэг дуусаж хүлээн авахад бэлэн болоод байгаа бол нэг хэсэг нь ид явагдаж байна. Энэ жил сум дотор 1,6 км автозамыг шинээр тавьж ашиглалтад авахад бэлэн болгожээ. Өмнөх жилүүдэд нийтдээ 22 км замыг тавьсан бол жил бүр шинээр 2,3 км-ээр нь шинэ зам тавьж сум дотроо бүрэн хатуу хучилттай замтай болохоор төлөвлөсөн байна.

2019, 2020 онд 6.3 км бохирын шугамыг шинээр хийжээ. Энэ жил улсын төсвийн 7 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 7 км бохирын шугамын ажлаа эхлүүлээд байна. Энэ ажил он дамжин хийгдэх аж. Тус шугам тавигдсанаар сумын хэмжээнд нийт тэр төсвийн байгууллагууд бохирын шугамд бүрэн холбогдох юм.

Шинээр 54 тэрбум төгрөгөөр дулааны станцын зураг төсөвөө хийлгэжээ. Тус сум нь 2022 онд аймаг, сумын хөрөнгө оруулалтаар нийт 3.3 тэрбум төгрөгийн бүтээн байгуулалтын ажлыг хийж байна.

#### Орхон сум:

Өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангах зорилгоор сумын Засаг даргын 2022 оны “Орхон сумын 2022-2023 онд өвөлжилтийн бэлтгэл хангах зарим арга хэмжээний тухай” 01 тоот албан даалгавар гарч, холбогдох тэр төсвийн байгууллагуудад үүрэг чиглэл өглөө. Мөн 2022 оны “Хадлан бэлтгэх гэрээ”-г 320 иргэнтэй байгуулж, хадлангийн газар хуваарилалтын ажлыг зохион байгуулан ажиллалаа.

Мэдээллийн ил тод байдлыг хангах иргэд олон нийтэд цаг үеийн мэдээ мэдээлэл, зар хүргэх зорилгоор фото мэдээлэл бэлтгэн “Сэлэнгэ Орхон сум ЗДТГ”, “Сэлэнгэ аймгийн Орхон сум” “Нарт Орхоны хүүхдүүд” “SelengeOrhonEml” зэрэг албан ёсны фейсбүүк хаягуудад 22 удаагийн мэдээ мэдээллийг байршуулж, давхардсан тоогоор 770 хүнд таалагдаж, 105 сэтгэгдэл, 46 түгээлт хийгдсэн байна.

Коронавируст халдварт (Ковид-19)-ын Омикроны ВА.4, ВА.5 дэд хувилбарын тархалт буурахгүй байгаатай холбогдуулан олон нийтийн цахим сүлжээнд 5 удаагийн сээрэмжлүүлэг, зөвлөгөө мэдээллийг байршуулж 76 хүний хандалт авсан байна.

Сумын хэмжээнд 08 дугаар сард Коронавируст халдварт (Ковид-19)-ын нийт 12 тохиолдол бүртгэгдэн гэрээр эмчилгээнд хамрагдлаа.

“Дэлхийн Зөн Монгол” Олон Улсын Байгууллагатай хамтран Япон улсын санхүүжилтээр хөгжлийн бэрхшээлтэй болон цаашид сайжрах боломжтой, эмчилгээ үйлчилгээ шаардлагатай хүүхдэд нэг удаагийн 250 долларын эмчилгээний дэмжлэг үзүүлэхээр болсонтой холбоотойгоор 2 хүүхдийг “Хүүхдийн сайн сайхны зөвлөл”-ийн хурлаар хэлэлцэн сонгох асуудлыг шийдвэрлэлээ. Мөн байгууллагаас орон гэргүй 1 өрхийн хүсэлтийг харгалзан гэр олголоо.

Хүүхдийн эрхийг хангах хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд зөвлөмж бэлтгэн нийт 57 уяач, 26 унаач хүүхдэд сурталчлах ажлыг зохион байгууллаа.

Баруунбүрэн сумын нутаг дэвсгэр Хүжийн ам гэх газраас зөвшөөрөлгүй, хууль бусаар хуш модны самар бэлтгэсэн 3 иргэнд “Зөрчлийн тухай хууль”-ийн дагуу тус бүр 300.000 төгрөгийн торгуулийн арга хэмжээ тооцож, 58 кг самрын экологи, эдийн засгийн үнэлгээг хийж 2.900.000 төгрөгийн нөхөн төлбөр тооцов.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/97, сумын Засаг даргын А/40 тоот “Мал амьтны гоц халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, шилжилт хөдөлгөөнийг хориглох, хяналт тавих ажлыг зохион байгуулах тухай” захирамжийн дагуу халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор Орхон, Бэлэндалай багийн 7800 үхэр, 12800 бог нийт 20600 тоо толгой малыг дархлаажуулалтад хамруулсан байна.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/197 дугаар захирамжийн дагуу мал амьтны халдварт шимэгч өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор сумын хэмжээнд мал угаалгын ажлыг зохион байгуулж 27394 хонь, 19793 ямаа нийт 47187 бог малыг хамрууллаа.

Цахим мал эмнэлгийн 93 гэрчилгээнд 568 толгой мал, 9017 кг маханд хяналт тавьж, баталгаажуулалт хийсэн байна.

Сумын хэмжээнд нийт 14460 га талбайд тариалалт хийснээс улаанбуудай 7760 га, овьёс 275 га, гурвалжин будаа 300 га, тэжээлийн ургамал 340 га, тосны ургамал 5183 га, төмс 505.5 га, хүнсний ногоо 456.3 га талбайд тус тус тариалсан байна.

Ургац тогтоолтын урьдчилсан балансаар гурвалжин будаа 300 га хураах боломжгүй болсон байна. Улаанбуудайн нийт хураах 7760 га талбайгаас 8817.6 тн га-ийн ургац 11.3 цн, тосны ургамал 5183 га талбайгаас 2073.1 тн, га-ийн ургац 4 цн, тэжээлийн ургамал 340 га талбайгаас 371 тн, га-ийн ургац 10.9 цн, овьёс 275 га талбайгаас 288 тн, га-ийн ургац 10.4 цн, төмс 505.5 га талбайгаас 6571.5 тн, га-ийн ургац 130 цн, хүнсний ногоо 456.3 га талбайгаас 6401.8 тн, га-ийн ургац 140.5 цн-ээр тус тус тогтоогоод байна.

#### **Орхонтуул сум:**

Сумын Засаг даргын Тамгын газраас Баянцогт 2-р багийн Өлзийт нуга, Шар тохойн нуруу, Ар булаг, Өвөр булаг чиглэлд зусч буй 8 өрхийн 15 иргэнд Орон нутгийн

хөгжлийн сангийн журам, хөрөнгө оруулалтын ажлуудын талаарх мэдээллийг хүргэн ажиллаа.

“Малчны хотонд-өдөрлөг” арга хэмжээг Ноёнбулагт зохион байгуулж, төрийн алба, эрүүл мэнд, соёл, ахуй үйлчилгээ гэсэн цогц хөтөлбөрөөр нүүдлийн иж бүрэн үйлчилгээг хүргэж, 16 өрхийн нийт 42 иргэд оролцож Захирагчийн албаны мэргэжилтнүүд цаг үеийн мэдээ мэдээлэл өгч гарын авлага тарааж үйлчилсэн. Эрүүл мэндийн төвийн эмч, сувилагчид иргэдэд эрүүл мэндийн үзлэг хийж (Ковид-19) цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх зөвлөмж зөвлөгөө өгч шаардлагатай эм тариагаар үйлчилсэн. Танд ойрхон” дэлгүүр худалдаа үйлчилгээгээр үйлчилсэн. Малчдын дунд Соёлын төвийн хамт олон урлаг, спортын уралдаан тэмцээн зохион байгуулсан.

2022-2023 оны хичээлийн шинэ жилд сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдах 2-5 настай 126 хүүхэд, ерөнхий боловсролын сургуульд хамрагдах 623 хүүхэд суралцахаар байна.

Сумын Засаг даргын 2022 оны А/116 тоот захирамжаар ажлын хэсэг ургацын урьдчилсан балансыг тогтоолоо. Энэ жилийн хаврын тариалалтаар сумын хэмжээнд 16908 га-д тариалалт хийгдсэнээс улаанбуудай га-аас 14.9 цн буюу 14971 тн, тосны ургамал га-аас 8.7 цн буюу 5112 тн ургац хураан авах төлөвтэй байна. 08 дугаар сарын байдлаар Бизнесийн хадлангийн талбай 28 иргэнд 4043 га талбай, ахуйн чиглэлээр 54 иргэнд хадлангийн газар олгоод байна.

Хүнс, Хөдөө аж ахуйн хөнгөн үйлдвэрийн яамны сайдын 2022 оны 01 тоот албан даалгавар, аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/197 тоот захирамж, сумын Засаг даргын 2022 оны А/65 тоот “Мал эмнэлгийн урьдчилан сэргийлэх нэгдсэн арга хэмжээ зохион байгуулах тухай” захирамжийн дагуу суманд үйл ажиллагаа явуулдаг гэрээт МЭҮН-үүд болох “Сүргийн-ундраа”, “Алтан хошуут сүрэг”, “Сэлэнгэ-гранд” МЭҮН нийт 221 өрхийн 12402 толгой үхэр, 28 өрхийн 19800 толгой бодг boom, 18 өрхийн 300 толгой гахайд мялзан, 100 өрхийн 4225 толгой үхэр, 155 өрхийн 275 нохойд галзуу, 53 өрхийн 24000 толгой бодг Дотрын халдварт хордлого, 91 өрхийн 1813 толгой үхэрт дуут хавдар, 70 өрхийн 1286 үхэрт цусан халдварт, 19 өрхийн 433 тугалд “Иж балнад” өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх тарилгыг тус тус хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд технологит арга хэмжээ 85 хувьтай явагдаж байна. Угаалгад 235751 толгой мал, амьтан хамруулахаас 33700 толгойг хамруулж 70 хувьтай явагдаж байна.

#### **Сайхан сум:**

Сайхан Эрүүл мэндийн төв нь эмнэлгийн анхан шатны E-hospital цахим системд шилжиж, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний бүртгэл мэдээллийг оруулан цаасны хэрэглээг бууруулж, цахимжуулах ажил 80 хувьтай явагдаж байна.

Улсын Нэгдүгээр төв эмнэлгийн нүдний нарийн мэргэжлийн эмч нар суманд ажиллаж 60-аас дээш насны 67 иргэдийг хамруулж болрын цайлт, харааны бэрхшээлтэй, хагалгаанд орох шаардлагатай 16 хүнийг оношилж, хагалгааны төлөвлөгөөнд оруулсан байна.

“Цемент шохой” төрийн өмчит хувьцаат компаниас “Хөтөл эдийн засгийн форум”-ыг Хөтөл хотод зохион байгууллаа. Форумаар хот хөдөөгийн сэргэлт, Хөтөлийн барилгажилт, ипотекийн зээл, аж үйлдвэрийн сэргэлт, Хөтөл хотын хөгжлийн боломжууд зэрэг олон чухал сэдвүүдийг хөндөж хэлэлцлээ.

Сумын Засаг дарга “Цемент-Шохой” ТӨХК-тай хамtran ажиллах “Санамж бичиг”-ийг байгуулан ажиллаж байна.

Сайхан сум дахь Гал түймэр унтраах, аврах 61-р анги, Цагдаагийн хэлтэс хамтарсан иргэдийг гол, усны осолд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр зохион байгуулах ажлын төлөвлөгөөний хүрээнд гол, усанд иргэдийг осолдохос урьдчилан сэргийлэх, аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор иргэд, олон нийтийн ихээр амарч зугаалдаг гол, нуурын эрэг дагуу амарч зугаалж байгаа иргэдэд завт болон явган эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэж байна.

Цагдаагийн ерөнхий газрын Тээврийн цагдаагийн албанаас зохион байгуулж буй "ААЖУУ ЯВБАЛ АЯНДАА ХҮРНЭ ДЭЭ" нөлөөллийн аян, арга хэмжээний хүрээнд "Хөтөл-Хөшөө"-ний замын цагдаагийн постод Тээврийн цагдаагийн албанаас томилолтоор ирсэн алба хаагчид болон замын цагдаа нар, урьдчилан сэргийлэх ажил хариуцсан мэргэжилтэн, эрүүлжүүлэх, saatуулах байрны эмч, холбоо мэдээллийн инженер нарын бүрэлдэхүүнтэй ажилласан ба холын тээвэрт явж байгаа жолооч, иргэд, зорчигч нарт уг арга хэмжээний зорилгыг танилцуулан 9 иргэний даралтыг үзэж, 2 иргэнд даралт бууруулах эм уулгаж, нийт 18 жолооч нарт цэнэг өгч, аян замдаа яяралгүй хөдөлгөөнд соёлтой оролцохыг уриалан ажиллалаа.

**Сант сум:**

Сумын Засаг даргын 2022 оны А/105 дугаар захирамжаар ургац тогтоох ажлын хэсэг байгуулагдаж, улаан буудай тариалсан 4 аж ахуйн нэгжийн нийт 1456 га газрын ургацыг тогтоолоо.

Өвөлжилтийн бэлтгэл ажлын хүрээнд 188 иргэнд 1600 м.куб түлээ, 20 иргэнд 800м.куб хэрэглээний мод бэлтгэх эрхийн бичиг олгож, ойн нөөцийн орлого 8256807 төгрөг, нөхөн сэргээлтэд 4829400, улсын тэмдэгтийн хураамжид 875200, талбай тусгаарлалтад 1612800 төгрөгийн орлого төвлөрүүллээ. Иргэдийн түлээ бэлтгэлийн ажил 30 хувьтай явагдаж байна.

Сумын Засаг даргын 2022 оны А/94 дүгээр захирамжийг үндэслэн хэрэглээний мод олгох талбай тусгаарлах ажлыг сум дундын ойн аngiar хийлгэсэн.

Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлын хүрээнд сумын төвийн гудамж талбайг камержуулах ажлыг орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалт 20,0 сая төгрөгөөр зохион байгуулж гүйцэтгэгчээр "Сайн камер" ХХК шалгарч гүйцэтгэлээ.

Алслагдсан хөдөөгийн иргэдэд соёлын арга хэмжээг хүргэх зорилгоор Соёлын төвөөс нүүдлийн номын санг 14 хоногийн хугацаатай зохион байгуулсан. Энэ үеэр 4 төрлийн уралдаан тэмцээн зохион байгуулагдаж нийт 43 иргэнийг хамрууллаа. Хөдөөгийн 67 малчин өрхөд 109 номоор үйлчилсэн.

**Сүхбаатар сум:**

Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Жэжү мужийн дарга, албаны бусад төлөөлөл тус суманд албан ёсны айлчлал хийж, уг уулзалтаар Сүхбаатар сумын хамтын ажиллагааг сэргээх, эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх, боловсрол, соёл урлаг, худалдааны салбарт хамтран ажиллах санамж бичигт Сүхбаатар сумын Засаг дарга Т.Пүрэвсүрэн, БНСУ-ын Жэжү мужийн дарга Канг Санг Чол нар гарын үсэг зурлаа. Мөн тус суманд хийсэн албан ёсны айлчлалын үеэрээ буюу сумын зорилтот бүлгийн 80 өрхөд хүнсний дэмжлэг үзүүллээ.

Мөн БНСУ-ын Жэжү мужийн мэргэжлийн гэрэл зурагчин Партизаны талбайд сумын иргэдийн гэр бүлийн болон найз нөхдийн гэрэл зургийг үнэ төлбөргүйгээр дарж өгөх үйлчилгээг үзүүлсэн. Бүгд найрамдах Солонгос улсын Жэжү мужийн уран бүтээлчид болон Ардын дуу бүжгийн Сэлэнгийн долгио чуулгын уран бүтээлчдийн

хамтарсан урлагийн тогтолтыг Сэлэнгийн долгио чуулгын байранд үнэ төлбөргүйгээр зохион байгуулсан.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2014 оны 71 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Дээд боловсролын сургалтын байгууллагад сурагчид суралцагчийн тэтгэлэг олгох журам”-ийн дагуу эцэг эх нь хөгжлийн бэрхшээлтэй, хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан, бүтэн өнчин 2022-2023 оны жилийн жилд 1 дүгээр дамжаанд элсэн суралцах тус сумын 8 суралцагчийн холбогдох материалыг бүрдүүлэн Боловсрол шинжлэх ухааны яамны сургалтын төрийн санд сургалтын төлбөр олгуулах тухай сумын Засаг даргын 1/711 тоот албан бичгийг хүргүүлж ажиллалаа.

Монгол Улсын хүн амын нас барагтын тэргүүлэх шалтгаан болсон цусны даралтаас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлгийн үзлэг оношилгоо хийх, мэдээллийг иргэд олон нийтэд хүргэх, эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор Хаан банк, Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, Улсын 3 дугаар төв эмнэлэг хамтран “Цусны даралт ихсэлтийн аян”-ийг зохион байгуулж байна. Уг үзлэгт оношилгоонд тус сумын хэмжээнд давхардсан тоогоор 1670 иргэн хамрагдсан.

Тус сумын айл өрхийн 80 хувь нь энгийн гар худаг, нүхэн жорлон ашигладаг бөгөөд энэ нь хүн амын эрүүл мэнд болон хөрс, усыг бохирдуулах эрсдэл 8 багийн 640 өрхийн нүхэн жорлонд ариутгал халдвартгуйжүүлэлтийг хийж ажиллалаа.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны 2022-2023 оны “Өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангуулах зарим арга хэмжээний тухай” 02 дугаар албан даалгаврын хүрээнд Алтанбулаг, Шаамар, Зүүнбүрэн, Хүдэр, Ерөө сумдын хадлангийн талбайн хуваарилалтад тус сумын малчин мал бүхий иргэдийг хамруулахаар сумын Засаг даргын 2022 оны 1/184 тоот албан бичгээр хүсэлтийг дээрх сумдын Засаг дарга нарт хүргүүлээд байна.

Мөн малчдын хадлан хадах газрын асуудлыг Алтанбулаг сумын Засаг дарга болон Хилийн цэргийн 0243-р ангитай зөвшилцөн Хонгор морьт нэгдүгээр багийн нутаг дэвсгэрт байрлах Ханын хөндий, Сайханы хөтөл орчимд хадлан бэлтгэх зөвшөөрлийг тус сумын малчин, мал бүхий иргэдэд олгосон. Дээрх газрууд төвийн малчин мал бүхий 41 өрх хадлан бэлтгэдэг.

Сумын ургац тогтоолтын урьдчилсан балансыг гаргахад 2022 оны намрын ургац хураалт урьдчилсан байдлаар төмс 612 тн, хүнсний ногоо 464 тн хураан авах төлөвтэй, ургац хураалт 22 хувьтай явагдаж байна.

Сумын Засаг дарга 8 багийн Засаг дарга нар Хонгорморьт 1 дүгээр баг, Баянхан 4 дүгээр баг, Буурхээр 8 дугаар багийн малчин, мал бүхий нийт 12 өрхөөр айлчилж малчдын хадлан тэжээлийн бэлтгэл ажилтай танилцан тэдэнд тулгамдаж буй асуудал, санал хүсэлтийг сонслоо.

Төрөөс малчдад хэрэгжүүлж буй бодлого, шийдвэрийг танилцуулах, хууль зүйн зөвлөгөө, мэдээллээр хангах малчдын санал бодлыг сонсож орон нутагт хөдөө аж ахуй, мал аж ахуйн чиглэлээр баримтлах бодлого, төлөвлөлтийг оновчтой тодорхойлох зорилгоор тус сумын малчин, мал бүхий иргэдийн дунд “Малчдын зөвлөгөөн”-ийг зохион байгуулж малчин, мал бүхий нийт 80 гаруй иргэн оролцлоо.

Мөн зөвлөгөөнд аймгийн Хүнс, Хөдөө аж ахуйн газар, аймгийн Мал эмнэлгийн газар, аймгийн Нийгмийн даатгалын хэлтэс, Хилийн цэргийн 0101-р анги, аймгийн Цагдаагийн газар, аймгийн Улаанзагалмайн хороо хамтран оролцож малчин, мал бүхий иргэдэд салбар салбарынхаа чиглэлээр мэдээлэл өгч ажиллалаа.

Зөвлөгөөний үеэр малын үүлдэр угсааг сайжруулан, малаас гарах ашиг шимийг нэмэгдүүлэн мал маллаж байгаа мөн нийгмийн хариуцлагын хүрээнд сайн үйлсийн аянд идэвх санаачлагатай оролцдог Хонгорморьт 1-р багийн малчин Д.Отгонбаярыг аймгийн “Хүндэт тэмдэг” ээр, Буурхээр 8 дугаар багийн малчин Батын Хандсүрэнг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын “Хүндэт өргөмжлөл”-өөр, Хонгорморьт 1 дүгээр багийн малчин А.Эрдэнэбаярыг аймгийн Засаг даргын “Жуух бичиг”-ээр, сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын “Хүндэт өргөмжлөл”-өөр Хонгорморьт 1 дүгээр багийн малчин Ч.Пагамсүрэн, Баянхан 4 дүгээр багийн малчин М.Батдорж, Буурхээр 8 дугаар багийн малчин Ц.Эрдэнэсүх нарыг шагнаж урамшууллаа.

#### **Түшиг сум:**

“Эрчимжсэн мал аж ахуй эрхлэх боломж, цаашдын бодлого” сэдэвт малчдын өдөрлөгийг зохион байгуулж, сумын Засаг дарга Г.Батболд “Мал аж ахуйн салбарын хүрээнд хийж хэрэгжүүлсэн ажил арга хэмжээ”-ний талаар мэдээллийг танилцуулсан. Аймгийн Мал эмнэлгийн газрын дарга С.Ариунтөгс “Малын өвчлөл урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ”-ний талаар мэдээлэл хүргэсэн бөгөөд аймгийн Бэлчээр ашиглагчдын холбооны тэргүүн Л.Амарсайхан, Монголын мал эмнэлгүүдийн дундын хоршооны сургагч багш нар малчдад бэлчээр ашиглалт, мал эмнэлгийн болон үржил селекцын сургалтыг явууллаа.

Сумын хэмжээнд хадлан авах газрын хүсэлтийн тухай болон ойн санг гэрээгээр эзэмшиж байгаа “Өндөр улаан” нөхөрлөл,”-ийг, “Түшиг өндөр улаан” ХХК-д шилжүүлэх тухай, “Их түшиг” нөхөрлөлийг “Түшиг бугат” ХХК-д шилжүүлэх тухай саналыг хэлэлцүүллээ.

#### **Хушаат сум:**

2022-2023 оны Өвөлжилтийн бэлэн байдал хангахтай холбоотой малчдын хадлангийн газрын гэрээг хийж 98 хүнд 1609 га газар олгосон байна.

“Голын өндөр” ХХК-ий Ар тойлбод байрлах тариалангийн 63 га талбайд үхэр орж хохирол учруулсан дуудлагын дагуу ажлын хэсэг очиж зургаар баримтжуулан үхрийн эзнийг олж иргэн Д.Даваасүрэнд мэдэгдэн нийт 120 тооны үрэх орж хохирол учруулсан талбайг 2,5 га-аар тогтоон бодит хохирлын хэмжээ 3.825,000 мянган төгрөг болохыг ажлын хэсгийн хуралдаанаар тогтоов. Мөн 1-р багийн иргэн Г.Мөнхбаярын төвийн урд хүлэмжтэй талбайн хашаанд тарьсан ногооны талбайд малчин Г.Гантогтохын хонь орж хохирол учруулсан дуудлагын дагуу ажлын хэсэг газар дээр нь очиж ажиллан зургаар баримтжуулж, Г.Мөнхбаярын 0,5 га талбайд мал орсон бодит хохирлын хэмжээ 9.000,000 сая төгрөг болохыг ажлын хэсгийн хуралдаанаар тогтоов.

“Монгол ангус” ХХК-ий улаанбуудай тариалсан төвийн баруун талын 465 га, 247 га, 96 га, Мөнхтолгой 390 га талбайд 120 тооны адуу орж хохирол учруулсан дуудлагын дагуу ажлын хэсэг очиж адууны эздийг олж тогтоон 3.150,000 мянган төгрөгийн хохирол тогтоов.

Иргэдийн мод бэлтгэлийн ажилд сумын Цагдаагийн хэсэгтэй хамтран 2 удаагийн хяналт шалгалт хийсэн. Ой нөөц ашигласны төлбөрт 46 өрхийн 126 м3 тулшиний модны эрхийн бичиг олгож 4.172,697 төгрөг, Агнуурын нөөц ашигласны төлбөрт 2 иргэнээс 30.000 төгрөгийн төлбөрийг тус тус төрийн санд төвлөрүүлсэн.

#### **Худэр сум:**

Тайлант сард Засаг даргын зөвлөл 1 удаа хуралдаж өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангах асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэлээ.

2022 онд улсын төсийн хөрөнгө оруулалтаар 9 тэрбум төгрөгийн 1 ажил, аймгийн хөрөнгө оруулалтын 150 сая төгрөгийн 1 ажил, сумын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 1,127,204,000 төгрөгийн 20 ажил, Орон нутгийн хөгжийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар 277,191,500 төгрөгийн 7 ажил хийхээр төлөвлөгдсөн байна. Тухайн оны ажлуудаас 100 хувь хийж гүйцэтгэсэн 11 ажил, хэрэгжилтийн шатандаа явж буй 3 ажил, тендер зарлагдсан 6 ажил, гэрээ байгуулсан эхлэх гэж буй 3 ажил, гэрээ байгуулах хүсэлт хүргүүлсэн 1 ажил, хэрэгжээгүй 2 ажил хэрэгжих боломжгүй хойшлогдсон 1 ажил байна.

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж буй 9,2 км автозамын нээлттэй тендерт “ЗБИБ” ХХК шалгаран 8.530.000,00 төгрөгийн өртөг бүхий хатуу хучилттай замыг шинээр тавих ажлыг энэ оны 04 дүгээр сард эхлүүлсэн. 08 дугаар сарын байдлаар замын далангийн ажил 80 хувьтай, ухмалын ажил 76 хувьтай явагдаж байна.

“Дэлхийн зөн Монгол” ОУБ-аас сумын Хүүхдийн сайн сайхны төлөө зөвлөлтэй хамтран өрхийн 2-3 хүүхэд ерөнхий боловсролын сургуульд хамрагддаг, өрхийн амьжирааны түвшин доогуур орлоготой хөгжлийн бэрхшээлтэй 100.000 төгрөгийн үнэ бүхий иж бүрэн хичээлийн хэрэгсэл олгосон ба тус тусламж хүүхдэд 250\$ дэмжлэг үзүүллээ.

Сумын 2022 оны үр тариа, тэжээл, тосны ургамлын урьдчилсан балансыг аймгийн ХХААГ-тай хамтарч гаргасан. Үр тариа 5599 га-аас 6748,1 тн, Рапс 550-га-аас 605 тн, Төмс 68 га-аас 680 тн, хүнсний ногоо 46 га-аас 460 тн сумын дундаж ургацын балансыг 11 цн-ээр тогтоосон.

Сумын Засаг даргын 2022 оны А/109 тоот “Хяналт шалгалт зохион байгуулах тухай” захирамжийн дагуу Тарвагатай 1-р багийн нутаг дэвсгэр болох 16 даваа гэх газар зохих зөвшөөрөлгүй гар аргаар алт олборлож буй иргэдийн үйл ажиллагаанд сумын холбогдох байгууллагын нийт 33 албан хаагч хамтран албадан буулгах арга хэмжээ авч хяналт шалгалтыг хийж гүйцэтгэсэн. Албадан буулгах арга хэмжээний явцад 5 тээврийн хэрэгсэл 28 иргэнийг бүртгэлжүүлэн орон нутаг руу буцаасан.

#### Цагааннуур сум:

Сумын зорилтот бүлгийн болон гэртээ хүүхдээ асран ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй 4 ээжийг нэхмэл гутал урлалын сургалтад хамруулж цаашид энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж орлого олох боломжийг бүрдүүлсэн.

“Хүртээмжит нийгэм-залуусын оролцоо-хөдөлмөр эрхлэлт” залуучуудын хөгжлийн сарын аяны хүрээнд “Орон нутгийн залуусаа сонсъё” хэлэлцүүлгийг зохион байгуулж 20 залуус хамруулж, залуучуудаас гарсан санал хүсэлтийг хүлээн авсан. Хэлэлцүүлгээр сум орон нутагт хийгдэж буй хөрөнгө оруулалтын талаар товч мэдээлэл өгч, Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн танилцуулга, түүнтэй уялдан орон нутгийн зүгээс залуучуудыг дэмжих чиглэлээр баримталж буй бодлого, хөдөлмөр эрхлэгч залуучуудыг дэмжих төсөл хөтөлбөрийн мэдээллийг хүргэсэн.

Сумын Тийрэг 3, Оргих 1 дүгээр багийн малчдын өдөрлөгийг зохион байгуулж давхардсан тоогоор 450 малчин хамрагдсан. Өдөрлөгт сумын Засаг дарга улс, аймаг, сумын хөрөнгө оруулалтаар хийгдэж буй бүтээн байгуулалтын ажлын танилцуулга, аймгийн Мал эмнэлгийн газрын дарга С.Ариунтөгс “Мал, амьтны халдварт өвчин, урьдчилан сэргийлэх арга зам” сэдвээр мэдээлэл өгч, сумын Засаг даргын Тамгын газрын холбогдох албан хаагчид төрийн үйлчилгээг малчин иргэдэд газар дээр нь хүргэж ажилласан.

Сумын Засаг даргын "Ургац тогтоох урьдчилсан баланс гаргах тухай" А/106 тоот захирамжийн дагуу ажлын хэсэг ажиллаж, сумын ургацын дундаж хэмжээ 1 га-аас 15 цн авахаар тогтоосон.

**Шаамар сүм:**

Аймгийн Засаг даргын 2021 оны "Бүх нийтийн ариутгал халдвартгүйжүүлэлтийн эрчимжүүлэх тухай" А/15 тоот захирамжийн хүрээнд Шаамар сүм Дулаанхан тосгоны төр, төсвийн нийт 32, худалдаа үйлчилгээний 18 байгууллагын нийт 21586,2 м<sup>2</sup> талбайд ариутгал халдвартгүйжүүлэлт хийж ажилласан.

Сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2021 оны 41 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "Гэр бүл хүүхдэд ээлтэй орчин байх", "Монгол бичиг" сумын дэд хөтөлбөрийг 2022 онд хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөний дагуу сургалтыг Даваа гариг бүр хийж тогтмолжуулсан.

08 дугаар сард Коронавируст халдвэр (Ковид-19)-ын 3 тохиолдол бүртгэгдсэн байна.

Аймгийн мал эмнэлгийн газраас зохион байгуулсан цаг үеийн байдлын, дундын хоршоо нартай хамтран зохион байгуулсан сургалтад сумын 3 МЭҮН-ийн эмч нар хамрагдлаа.

Монгол Улсын Засгийн газраас Хүнсний ногооны дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх зорилгоор 10 төрлийн хүнсний ногоонд мөнгөн урамшуулалд 116 ногоочид, тариалан эрхлэгчид бүртгэж ажиллалаа.

ХЯНАСАН:  
АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН  
ГАЗРЫН ДАРГА   
Θ.СУВДАА

НЭГТГЭН БОЛОВСРУУЛСАН 35053  
ТӨРИЙН ЗАХИРГААНЫ УДИДЛАГЫН  
ХЭЛТСИЙН МЭРГЭЖИЛТЭН   
Д.АЛТАНТУЯА